

**Bacheloropdracht Psychologie
voor het thema Veiligheid & Gezondheid**

**De rol van machismo /
marianismo
in het leven op Curaçao**

**Door Marieke Temmink s0048895
Onder begeleiding van Henk Boer en Erik Taal**

Datum: 16-06-2005

Samenvatting

In dit verslag wordt een onderzoek besproken naar de verbanden tussen machismo-marianismo en de leefsituatie van adolescenten en jong volwassenen op Curaçao. Machismo en marianismo zijn traditionele genderrollen die in Zuid-Amerika veel invloed hebben. Heel kort gezegd gaat het om respectievelijk het machogedrag van de man, en het passieve, onderdanige gedrag van de vrouw. De combinatie met leefsituatie is interessant omdat er op Curaçao een aantal problemen aanwezig is dat het leven, van met name de vrouw, danig beïnvloedt. Het gaat met name om haar positie. Doordat mannen vaak afwezig blijken te zijn, moeten veel vrouwen in hun eentje, naast de zorg voor hun kinderen, ook het inkomen en het huishouden op zich nemen. Dit zorgt ervoor dat de vrouw vooral in huis blijft en haar sociale participatie laag is. Indien er wel een man aanwezig is, is de relatie met hem vaak ongelijkwaardig, wat onder andere blijkt uit het feit dat veel mannen *bysides* hebben. Uit financieel oogpunt kunnen veel vrouwen hun man niet verlaten. Mannen op Curaçao zijn gemiddeld hoger opgeleid, en minder vaak werkloos dan vrouwen. Dan is er nog het probleem van de tienermoeders. Deze moeders zijn meestal laag opgeleid, werkloos en alleenstaand. Het blijkt dat kinderen van deze jonge moeders later vaak zelf ook jong ouder worden. Bovendien is de kans dat deze kinderen hun school niet afmaken en werkloos worden / blijven groter dan voor andere kinderen. Zo blijven de problemen generatie na generatie voortbestaan. Het is mogelijk dat de traditionele genderrollen een rol spelen in de problematiek op Curaçao. Uit vorig onderzoek is al gebleken dat machismo bijdraagt aan seksuele ongelijkheid tussen mannen en vrouwen, en aan HIV / aids. Ook zorgt het ervoor dat vrouwen minder kansen in de maatschappij krijgen, doordat zij het huwelijk en de carrière van hun man belangrijker vinden. Het is aannemelijk dat deze traditionele genderrollen meer problemen tot gevolg hebben. Er is heel weinig, zo niet geen onderzoek gedaan naar de invloed die machismo en marianismo hebben op de verdeling van huishoudelijke taken, bezigheden met de kinderen en sociale participatie. In dit onderzoek is daar wel op in gegaan, evenals op verbanden tussen relatie met de partner, opleiding, werk en inkomen en machismo. Ook is deze studie interessant omdat onderzoek naar traditionele genderrollen nog nooit eerder op Curaçao is verricht.

Er zijn vragenlijsten afgenomen bij veertig jongens en zestig meiden van verschillende opleidingsniveaus. De respondenten waren ongeveer 18 tot 25 jaar oud (enkele uitschieters daargelaten). Uit de resultaten blijkt dat machismo-marianismo weinig direct verband houdt met variabelen als woonsituatie, relatie met de partner, verdeling van taken in het huishouden en met de kinderen en werk en inkomen. Het is mogelijk dat er wel indirecte verbanden aanwezig zijn. Het kan bijvoorbeeld zijn dat er geen verbanden met betrekking tot ongelijke taakverdeling zijn aangetoond, doordat er niet eens mannen aanwezig zijn om de taken mee te verdelen. Ook kan het zijn dat met name vrouwen zich niet bewust zijn van hun onderdanige positie, omdat zij geen andere rolpatronen gewend zijn. Het kan zijn dat machismo-marianismo zo diep zit dat het niet eens meer als probleem wordt ervaren. Meer onderzoek is nodig om één en ander helder te krijgen.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk	Pagina
1. Inleiding	4
2. Vrouwencentrum SEDA	5
3. Curaçao	7
3.1 Sociale geografie	7
3.2 Geen 'Nederland in de zon': Curaçao heeft een eigen cultuur	7
3.3 Problemen	10
4. Genderrollen	12
4.1 Machismo	12
4.2 Marianismo	12
4.3 De traditionele genderrollen vormen een probleem	15
4.4 De spiraal doorbreken	15
5. Vraagstelling	16
6. Methode	17
6.1 Respondenten	17
6.2 Vragenlijst	17
6.3 Procedure	19
7. Resultaten	21
7.1 De vragenlijst	21
7.2 De mate van machismo / marianismo op Curaçao	21
7.3 De leefsituatie van adolescenten en jong volwassenen op Curaçao	22
7.4 Machismo / marianismo en religie	27
7.5 Machismo / marianismo en taal	27
7.6 Machismo / marianismo en thuissituatie en volop in het leven staan	28
7.7 Machismo / marianismo en relatie met de partner	29
7.8 Machismo / marianismo en de verdeling van huishoudelijk taken	30
7.9 Machismo / marianismo en de bezigheden met de kinderen	31
7.10 Machismo / marianismo en opleiding	32
7.11 Machismo / marianismo en werk en inkomen	33
8. Conclusies	35
8.1 Conclusies over leefsituatie, machismo-marianismo en de combinatie van deze variabelen	35
8.2 Het antwoord op de hoofdvraag	39
9. Aanbevelingen	41
9.1 Wetenschappelijk	41
9.2 Aanbevelingen voor vrouwencentrum SEDA	41
10. Referenties	42

1. Inleiding

In dit verslag wordt een onderzoek besproken naar machismo / marianismo, in combinatie met de leefsituatie van adolescenten en jong volwassenen op Curaçao. Machismo en marianismo zijn traditionele genderrollen die in Zuid-Amerika veel invloed hebben. Heel kort gezegd gaat het om respectievelijk het machogedrag van de man, en het passieve, onderdanige gedrag van de vrouw. Uit onderzoek is onder andere gebleken dat deze genderrollen bijdragen aan seksuele ongelijkheid tussen mannen en vrouwen en zelfs aan HIV en aids. Ook zorgt het ervoor dat vrouwen minder kansen in de maatschappij krijgen. Er is echter heel weinig, zo niet geen onderzoek gedaan naar de invloed die machismo en marianismo hebben op de verdeling van huishoudelijke taken, bezigheden met de kinderen en sociale participatie. In dit onderzoek zal daar wel op in worden gegaan, evenals op verbanden tussen relatie met de partner, opleiding, werk en inkomen en machismo. Ook is deze studie interessant omdat dit soort onderzoek naar traditionele genderrollen nog nooit op Curaçao is verricht. Gezien de ligging van Curaçao (vlak boven Zuid-Amerika) is het heel waarschijnlijk dat machismo en marianismo ook daar invloed hebben op het dagelijks leven. Dit onderzoek zal meer duidelijkheid verschaffen.

Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht en met behulp van vrouwencentrum SEDA. Deze in Willemstad gevestigde stichting probeert op allerlei manieren de kansen van de vrouw op Curaçao te verbeteren. In hoofdstuk 2 wordt het vrouwencentrum verder besproken.

Zoals vermeld begint het verslag met een bespreking van vrouwencentrum SEDA. Om meer te weten te komen over de context waarin het vrouwencentrum zich bevindt, volgt daarna een hoofdstuk over de cultuur op Curaçao. Daarna volgt een uitgebreide uitleg over machismo en marianismo, waarna er een vraagstelling wordt gedefinieerd. Tenslotte komen achtereenvolgens de methoden, resultaten, conclusies en aanbevelingen aan bod.

2. Vrouwencentrum SEDA

SEDA is een *sentro di dama*, een vrouwencentrum dus. Het wordt ook wel *sentro pa desaroyo di hende muhé* genoemd, wat staat voor 'centrum voor de ontwikkeling van de vrouw'. Dit geeft gelijk haar belangrijkste doelstelling aan. Het is een instelling die opkomt voor de belangen van de vrouw en haar gezin en die het verschil tussen mannen en vrouwen probeert te verkleinen. De stichting is opgericht in 1980 en bestond afgelopen februari (2005) 25 jaar. Op dit moment hebben er vier mensen een vaste aanstelling: de directrice, de cursuscoördinatrice, een maatschappelijk werker en een interieurverzorgster. Omdat de instelling vrij klein is, houden de werknemers zich ook wel bezig met andere dingen dan hun eigenlijke taken. Verder werkt er nu tijdelijk een jongen die de administratie opnieuw ordent. Er wordt op verschillende manieren gewerkt aan de verbetering van de positie van de vrouw. Zo wordt er individuele hulp geboden aan elke vrouw en haar gezin die zich tot SEDA wendt. Een heel praktisch voorbeeld is dat de armste mensen bij SEDA gratis kleding kunnen halen, die de stichting via donaties binnenkrijgt. Ook worden er meubels gezocht om die te kunnen verstrekken aan mensen die ze nodig hebben. Vooral de interieurverzorgster houdt zich met deze vorm van hulp bezig. Ze ordent kleding en meubels en helpt mensen met het uitzoeken ervan. Als dat nodig is krijgen de vrouwen die bij SEDA aankloppen hulp van de maatschappelijk werker. Ook werkt SEDA met trainingen en cursussen. Zo worden er wekelijks computercursussen in het buurtcentrum aangeboden voor een sterk gereduceerde prijs. De vrouwen betalen zo'n 25%, SEDA, door de overheid gesubsidieerd, betaalt de rest. Ook kunnen vrouwen een cursus budgettering volgen en wordt er gewerkt aan een cursus normen en waarden. Op deze manier tracht SEDA de kansen van vrouwen op de arbeidsmarkt en in het persoonlijke leven te vergroten. Ook worden er presentaties over bijvoorbeeld seksuele voorlichting georganiseerd. Tijdens het verblijf van de onderzoekers zijn er onder andere presentaties gegeven op een verpleegkundeschool en in een buurthuis in de arme probleemwijk Seru Fortuna. Het is de cursuscoördinatrice die zich bezighoudt met het bedenken en organiseren van dit soort activiteiten. Ook begeleidt zij de commissie van jonge ouders, een onderdeel van SEDA dat meewerkt aan voorlichtingen en discussieavonden rondom het thema 'jonge ouders'. Op de volgende pagina vindt U een foto van een vergadering van deze commissie. Verder probeert SEDA een netwerk op te zetten met alle andere organisaties op Curaçao, om samen de problematiek op het eiland te kunnen aanpakken. Hier houdt vooral de directrice zich mee bezig. Tot slot tracht SEDA door middel van onderzoek meer te weten te komen over de oorzaken en gevolgen van verschillende problemen en met name rondom de positie van de vrouw. In dat kader valt ook dit onderzoek naar machismo / marianismo in combinatie met de levensstijl van adolescenten en jong volwassenen op Curaçao. De term machismo verwijst kort gezegd naar het macho-gedrag van mannen. Dit gedrag komt vooral tot uiting in Zuid-Amerikaanse landen. Agressie en dominantie maken deel uit van het karakter van de macho-man. Marianismo gaat over het passieve, onderdanige gedrag van de vrouw. Machismo en marianismo kunnen niet zonder elkaar bestaan. Het is mogelijk dat machismo / marianismo bijdraagt aan de 'vrouwen-problematiek' op het eiland. Ook zou machismo / marianismo juist een gevolg kunnen zijn van verschillende factoren. Om de problematiek op het eiland beter te begrijpen en in de goede context te kunnen plaatsen, volgt nu eerst een uiteenzetting over de cultuur van Curaçao.

Afbeelding 2.1: De commissie van jonge ouders in vergadering bij SEDA.

3. Curaçao

In dit hoofdstuk zal het één en ander worden uitgelegd over Curaçao. Eerst komen de sociaal geografische kenmerken van het eiland aan bod. Vervolgens zal uitgebreid worden ingegaan op een aantal culturele variabelen. Tenslotte worden aan het eind van dit hoofdstuk enkele problemen van Curaçao besproken, die aanleiding geven tot het voeren van onderzoek.

3.1 Sociale geografie

Curaçao is het grootste eiland van de drie ABC-eilanden (Aruba, Bonaire, Curaçao), de drie Benedenwindse eilanden van de Nederlandse Antillen. ‘Benedenwinds’ heeft te maken met de ligging van deze eilanden ten opzichte van de noordoostpassaat, de krachtige wind van de Atlantische Oceaan. De Bovenwindse eilanden zijn Sint-Eustatius, Saba en Sint-Maarten. Samen maken deze eilanden deel uit van de Kleine Antillen, waartoe ook de Amerikaanse Maagdeneilanden en de voormalige Britse eilanden behoren. De Kleine Antillen vormen samen met de Grote Antillen (Cuba, Haïti en de Dominicaanse Republiek) en de Bahama’s ‘de Antillen’. Curaçao, Bonaire, Sint-Eustatius, Saba en Sint-Maarten vormen de Nederlandse Antillen. Aruba scheidde zich in 1986 daar vanaf. De vijf eilanden zijn een autonoom onderdeel binnen het Koninkrijk der Nederlanden. Nederland en Aruba zijn dat ook. Curaçao is 61 kilometer lang en 5 (op z’n smalst) tot 13 (op z’n breedst) kilometer breed. Er wonen zo’n 150.000 mensen (Possel, 2004). 85% procent daarvan is van Nederlands-Antilliaanse afkomst. 10% procent bestaat uit Nederlanders en de overige 5% bestaat uit een veelheid aan nationaliteiten waarvan de meeste Portugezen, Fransen en Engelsen zijn (Curaçao Stage Buro, 2005). Het kleine eiland is vergeleken met Latijns-Amerikaanse landen rijk en welvarend. Het inkomen per hoofd van de bevolking bedraagt gemiddeld 10.850 dollar per persoon per jaar. De welvaart blijkt ook uit de lage kindersterfte, de hoge levensverwachting en uit het hoge aantal auto's, koelkasten en videoapparatuur per inwoner. Curaçao heeft verschillende economische activiteiten met de olieraffinaderij, de dokken en een groot scheepsreparatiebedrijf en veel banken. Ook de handel, met uitgebreide taxfree-zones, neemt een grote plaats in. Verder is er toerisme op Curaçao, maar minder dan op Aruba of Sint-Maarten. Volgens de officiële instanties is op Curaçao achttien procent van de bevolking werkloos en in sommige achterstandswijken heeft de helft van de jongeren geen baan. Deze cijfers moeten echter met een korreltje zout genomen worden, omdat het vaak verouderde cijfers zijn en Curaçaoënen veel losse baantjes hebben. Uit een armoedeonderzoek uit 1999 blijkt dat één op de zes mensen denkt het eiland te verlaten, omdat zij geen uitzicht hebben op een betere toekomst. Ook bleek dat één op de zes Curaçaoënen onder de armoedegrens leeft (Economie en toerisme, geraadpleegd op 16-06-2005).

3.2 Geen ‘Nederland in de zon’: Curaçao heeft een eigen cultuur

Ondanks dat Curaçao dus net als Aruba bij het Koninkrijk der Nederlanden hoort, is Curaçao maar in weinig opzichten met Nederland vergelijkbaar. Hoewel veel mensen het eiland als een soort ‘Nederland in de zon’ zien, is er sprake van een totaal andere cultuur. Deze cultuur is mede tot stand gekomen doordat er veel verschillende volkeren op het eiland hebben geleefd. De volgende subparagraaf gaat hier verder op in. Vervolgens komen ook andere kenmerken van de cultuur aan bod, te weten religie,

taal, thuissituatie, relatie met de partner, taakverdeling, moeders en kinderen, opleiding en werk en inkomen.

Bevolking door de eeuwen heen

Over de oorspronkelijke bewoners is weinig bekend. Opgravingen geven aan dat Curaçao honderden jaren bewoond moet zijn geweest door indianen. Deze indianen, Arawakken, waren afkomstig van het vasteland van Zuid-Amerika. Begin zestiende eeuw kwamen Spaanse kolonisten in grote getale naar Curaçao. In 1513 verklaarden de Spanjaarden de ABC-eilanden echter tot *Islas Inutiles* (nutteloze eilanden) omdat er geen goud en natuurlijke rijkdommen te vinden waren. Tegen het eind van de 16e eeuw kwamen de Hollanders in beeld, die vooral kwamen voor de rijk gevulde zoutpannen op het eiland. Later bouwde de West Indische Compagnie grote forten op het eiland en werd Curaçao een uitstekende basis voor een grote handelspost. Omdat de lokale indiaanse bevolking niet geschikt was als arbeidskracht werd slavenhandel de belangrijkste handelswaar waarmee grote winsten gemaakt werden. Vanaf het begin van de zeventiende eeuw werden vanuit Afrika neger-slaven naar Curaçao gevoerd. Deze werden verkocht aan de Engelse, Portugese en Spaanse kolonies. In 1804, 1805 en in 1807 vielen de Engelsen Curaçao aan. De tegenstand in 1807 was erg gering en de Engelsen namen het eiland in. In 1814 werd Curaçao tijdens de Conventie van Londen aan Nederland teruggegeven (Informatie over de bevolking van Curaçao, geraadpleegd op 16-06-2005).

Het moge duidelijk zijn dat de grote verscheidenheid aan bewoners door de eeuwen heen zijn sporen heeft nagelaten. Zo is het Papiaments, dat in de slaventijd ontstond, een mengeling van Portugees, Spaans, Engels, Frans en Nederlands. Ook heeft het Arawak-indiaanse en Afrikaanse kenmerken (Informatie over de bevolking van Curaçao, geraadpleegd op 16-06-2005). Dat de slaventijd nog steeds een gevoelig punt is voor de Curaçaose bevolking, blijkt wel uit het feit dat vergelijkingen met dieren niet op prijs worden gesteld. Dit omdat de slaven vroeger 'als beesten' werden behandeld. Het is bijvoorbeeld niet slim om een jarige het 'feestvarken' te noemen (Curaçao Stage Buro, 2005).

Religie

De Spanjaarden die rond 1500 heersten over het eiland, hebben er alles aan gedaan de oorspronkelijke bewoners tot het katholicisme te bekeren en dat is goed gelukt. Curaçao is een van de weinige plaatsen buiten Afrika waar de zwarte bevolking voor negentig procent katholiek is. Verder komen tal van godsdienstige groeperingen voor, zoals Protestanten, Hindoes, Joden, Islamieten, Jehova's Getuigen en Zevendedags-Adventisten (Possel, 2004).

Taal

Voor wat betreft het taalgebruik is het Papiaments veruit de meest gesproken taal op Curaçao. Het Nederlands is echter de officiële taal. Officiële documenten en verkeersborden zijn bijvoorbeeld in het Nederlands. Ook het onderwijs wordt in het Nederlands gegeven (Possel, 2004). Verder wordt er, in mindere mate, ook Engels en Spaans op het eiland gesproken (Curaçao Stage Buro, 2005).

Thuisituatie

Op Curaçao leven mensen vaak niet in gezinnen zoals wij dat in Nederland gewend zijn. In de Nederlandse Antillen kan circa 60% van de huishoudens tot de categorie kerngezinnen worden gerekend. Een kerngezin bestaat uit een vader, moeder en kind(eren). Daarnaast zijn er op de Antillen ook grotere huishoudens bestaande uit één of meer kerngezinnen, eventueel met nog meer inwonende personen. Deze vormen ongeveer 7-15% van de huishoudens. In de meeste één- en meerkerngezinnen geldt dat de inwonende personen familie van elkaar zijn. De categorie eenpersoonshuishoudens is op de eilanden sinds 1992 gegroeid. Dit geeft aan dat er individualisering plaatsvindt. Het percentage huishoudens met meer dan vier personen is sinds 1992 juist gedaald. Dan zijn er nog 'geen kerngezinnen', die meestal uit bij elkaar wonende familieleden bestaan (Central Bureau of Statistics [CBS]², 2004). In 2001 was 62% van de personen aan het hoofd van een huishouden een man. Er is wel een stijging te zien wat betreft het aantal vrouwen aan het hoofd van een huishouden. De meeste personen aan het hoofd van een huishouden zijn gehuwd: tussen 44 en 48%. De tweede grootste groep bestaat uit personen die nooit getrouwd zijn geweest (tussen 30 en 38 procent). Van de gehuwden woont zo'n 40% bij de wettelijke partner. Vooral dit laatste is, vergeleken met de Nederlandse gewoonte, een opmerkelijk laag percentage (CBS², 2004).

Relatie met de partner

Mannen en vrouwen zijn op Curaçao vaak niet gelijkwaardig in een relatie. De man heeft buiten de relatie vaak nog meer vriendinnen en de vrouw heeft weinig te vertellen. Omdat de meeste vrouwen niet of laag zijn opgeleid, zijn zij vaak financieel afhankelijk van hun man en is het moeilijk om weg te gaan. De machismocultuur zorgt ervoor dat vrouwen passief en afhankelijk blijven, terwijl mannen dominant en agressief zijn. Uit onderzoek is gebleken dat vrouwen die erg 'marianistisch' zijn, vaker op machismo mannen vallen en ook willen dat hun man dominant is (Maybach, 1994). Deze combinatie houdt de ongelijke relatie in stand.

Huishoudelijke taken

De standaard rolverdeling op Curaçao is dat de vrouw in huis blijft en de man werkt (CBS¹, 2004). De vrouw zorgt voor de kinderen en doet het huishouden, de man zorgt dat er geld binnenkomt. Deze rolverdeling is waarschijnlijk naarmate mensen meer aan de traditionele genderrollen vasthouden. Net als in Nederland is het wel zo dat er steeds meer vrouwen buitenshuis gaan werken en dat mannen meer zorg op zich nemen. De sociale participatie van vrouwen groeit. Dit proces gaat echter langzaam en verschilt per bevolkingsgroep.

Moeders en kinderen

Curaçao heeft veel tienermoeders. Van alle kinderen geboren op Curaçao heeft volgens de Taskforce Antilliaanse Jongeren in Willemstad twaalf procent een tienermoeder. In Nederland is dat nog geen half procent. Moeders zijn vaak opvoeder en kostwinner tegelijk (Oostveen, 1998). Grootouders passen dan vaak op de kinderen (Possel, 2004). Uit statistieken blijkt dat in zeven van negen onderzochte buurten op Curaçao een hoog percentage vrouwen leeft dat de zorg heeft over een gezin met

kinderen. Deze alleenstaande moeders moeten tegelijk zorgen voor inkomen, het huishouden, opvang en opvoeding van de kinderen. Uit antropologisch onderzoek is gebleken dat kinderen uit deze gezinnen tot de risicogroepen kunnen gaan behoren. In de zeven buurten valt dit samen met een hoge jeugdwerkloosheid, hoge drop-out cijfers en hoge aantallen tienermoeders (CBS¹, 2004). Mannen werken vaak in een ander land, zijn vertrokken of vertoeven bij andere vrouwen: *bysides* genoemd. Lelia Pieters Kwiers, lid van de eilandraad en voorzitter van het Bureau Vrouwenzaken op Curaçao: 'Ik kan dan wel zeggen dat die vrouwen het niet moeten pikken, maar dat is theorie. Soms geeft een man een vrouw wat geld en die vrouw moet straks wel eten'. Vooral in achterstandswijken wordt het niet als een belediging opgevat als je een moeder vraagt van hoeveel vaders haar kinderen zijn. Ondanks de problemen die het jong zwanger raken met zich meebrengt, geven veel meisjes ook aan dat moederschap hen status geeft, dat ze iemand 'zijn'. Uit Curaçaose spreek- en scheldwoorden blijkt wel dat moeder duidelijk een hoofdrol heeft. Zo luidt een Antilliaans gezegde bijvoorbeeld: *Tata tin hopi, ma mama ta uno sin*. Oftewel: Er zijn vele vaders, maar een mens heeft maar één moeder (Oostveen, 1998).

Opleiding

Het onderwijssysteem op Curaçao is verwant aan dat van Nederland. Analfabetisme komt haast niet voor, bijna iedereen is naar school geweest. Kinderen gaan vanaf hun vierde jaar naar school en doorlopen min of meer dezelfde scholen als in Nederland. Na het voortgezet onderwijs zijn de mogelijkheden echter beperkt. Voor hogere of universitaire studies moet men meestal naar Nederland of Amerika. Veel jonge Antillianen steken dan ook de zee over om te studeren (Possel, 2004). Mannelijke hoofden van huishoudens hebben over het algemeen een hoger opleidingsniveau dan de vrouwelijke hoofden. Van de mannelijke hoofden van huishoudens heeft 35 procent een hogere opleiding (hogere middelbaar, hbo en universitair) gevolgd, tegenover 23 procent van de vrouwelijke hoofden. Hoger opgeleiden worden vooral waargenomen onder de hoofden van kerngezinnen, met name de gehuwden en samenwonenden, met of zonder kinderen. Lager opgeleiden komen vooral voor bij de meer kerngezinnen (CBS², 2004).

Werk en inkomen

Zo'n tien procent van de bevolking op Curaçao heeft geen baan. Er wordt dan ook veel geklust om aan inkomsten te komen (Possel, 2004). Het percentage werklozen op Curaçao ligt voor vrouwen hoger dan voor mannen. Vrouwelijke hoofden van huishoudens verkeren vaker in een financieel slechte positie dan mannelijke hoofden. Meer dan de helft van de vrouwelijke hoofden heeft een maandinkomen van 1000 gulden of minder. Voor mannelijke hoofden geldt dat voor minder dan een kwart. Het verschil wordt, naast het verschil in werkloosheidspercentage, verklaart door het feit dat vrouwen gemiddeld lager zijn opgeleid dan mannen. (CBS², 2004).

3.3 Problemen

Uit bovenstaande bespreking van de cultuur op Curaçao komt een aantal problemen op het eiland naar voren. Deze problemen betreffen vooral de positie van de vrouw. Zo zijn er relatief weinig kerngezinnen op het eiland, en zijn er juist veel gezinnen die het zonder vader moeten doen. Vrouwen moeten dan in hun eentje, naast de zorg voor

hun kinderen, ook het inkomen en het huishouden op zich nemen. Dit zorgt ervoor dat de vrouw vooral in huis blijft en haar sociale participatie dus laag is. Indien er wel een man aanwezig is, is de relatie met hem vaak ongelijkwaardig, wat onder andere blijkt uit het feit dat veel mannen *bysides* hebben. Uit financieel oogpunt kunnen veel vrouwen hun man niet verlaten. Mannen op Curaçao zijn gemiddeld hoger opgeleid, en minder vaak werkloos dan vrouwen. Vaak gaan de hoger opgeleiden voor verdere studie naar Nederland, wat betekent dat de lager opgeleiden op Curaçao blijven. Dan is er nog het grote probleem van de tienermoeders. Deze moeders zijn meestal laag opgeleid, werkloos en alleenstaand. Het blijkt dat kinderen van deze jonge moeders later vaak zelf ook jong ouder worden. Bovendien is de kans dat deze kinderen hun school niet afmaken en werkloos worden / blijven groter dan voor andere kinderen. Zo blijven de problemen generatie na generatie voortbestaan.

Het is mogelijk dat de traditionele genderrollen een rol spelen in de problematiek op Curaçao. Uit vorig onderzoek is al gebleken dat machismo bijdraagt aan seksuele ongelijkheid tussen mannen en vrouwen, en aan HIV / aids. Het is aannemelijk dat deze traditionele genderrollen meer problemen tot gevolg hebben. Voor een beter begrip van machismo en marianismo volgt nu een hoofdstuk over traditionele genderrollen.

4. Genderrollen

In elke cultuur bepalen waarden en normen hoe mensen zich (behoren te) gedragen. Waarden geven aan wat van belang is, normen zijn de gedragsregels die vertellen hoe men zich aan die waarden kan houden. Binnen dat plaatje vallen ook de mannelijke en vrouwelijke genderrollen. De term gender kan worden vertaald als ‘geslacht’, maar het gaat hier niet om biologische of psychische verschillen tussen de seksen, maar juist om de sociaal-historische en cultuurbepaalde kenmerken van mannen en vrouwen (Tiefer, 1997). Het is een relationele variabele, die niet alleen bepaalt hoe mannen en vrouwen in romantische of seksuele situaties met elkaar omgaan, maar die ook de machtsverdeling tussen de seksen bepaalt. Volgens de traditionele genderrollen is de man superieur en wordt er van hem verwacht dat hij sterk is en de controle heeft. De vrouw is inferieur en onderdanig en behoort aan de behoeftes van de man te voldoen (Ortiz-Torres, Serrano-García, Torres-Burgos, 2000). De traditionele mannelijke en de vrouwelijke genderrollen worden respectievelijk aangeduid met de termen machismo en marianismo en komen vooral tot uiting in Zuid-Amerika en de Caribische eilanden. In de volgende paragrafen zullen deze begrippen verder worden uitgelegd.

4.1 Machismo

Het karakter van de machoman

Bij machismo gaat het om de rol van de man in zijn gezin en in de maatschappij en het gedrag dat daarbij hoort: machogedrag. Machogedrag bevat zowel positieve als negatieve aspecten. Als positief noemt Mirande (1986) eer, respect, trots, waardigheid en verantwoordelijkheid over de familie. Negatief is echter dat de machoman wordt gezien als sterk en dominant, dat hij alle belangrijke beslissingen neemt voor zijn familie, dat hij vrouwen als inferieur ziet ten opzichte van mannen en dat hij zichzelf en zijn zoon bepaalde voorrechten toebedeelt. De la Cancela (1986) noemt potentie, onafhankelijkheid, lichamelijke kracht en seksuele bekwaamheid als eigenschappen van de machoman. Gómez en Marín (1996) beweren dat van mannen wordt verwacht dat zij seksueel dominant zijn, verstand hebben van seks en dat zij meerdere seksuele partners hebben gehad voor het huwelijk. Tevens vonden zij Latino's die van mening waren dat zij bepaalde seksuele rechten hebben, dat vrouwen die flirten daarvan de consequenties moeten inzien en dat seksuele opwindings zonder ejaculatie schadelijk is. Ook de gedachte dat seks een oncontroleerbare drang in een man is en dat jonge mannen daarvoor andere uitwegen moeten zoeken dan masturbatie is typisch voor een machoman. Pieter Kwiers noemt de machoman een typisch Caraïbisch fenomeen. ‘Hij heeft twee karakteristieken. Eerst wil hij alles doen en geeft hij zijn vrouw geen ruimte. Met hoge borst: ‘ik onderhoudt mijn vrouw’. Maar zodra er iets misgaat, hij bijvoorbeeld zijn baan verliest, dan kan zijn vrouw het uitzoeken. Dan gaat de machoman zwaar op haar leunen’ (Oostveen, 1998).

Het ontstaan van machismo

Volgens Strong, McQuillen en Hugley (1993/1994) bestaan er verschillende perspectieven wat betreft de ontstaanswijze van machismo. Eén van deze zienswijzen is de historische of antropologische benadering. Volgens deze benadering vindt machismo zijn oorsprong tijdens de verovering van Mexico door de Spanjaarden. Als

reactie op deze verovering ontwikkelde zich een mannelijk genderrol met de nadruk op mannelijkheid, trots en onkwetsbaarheid. Thelma Walrond, voormalig voorzitter van SEDA, stelt dat machismo ook afhangt van de sociale groep waar je uit komt. Zij stelt dat mensen in armoede zich graag spiegelen aan de status van machthebbers. Degenen die vroeger de macht hadden waren de slavendrijvers. Slaven mochten niet trouwen, maar de *shon*, de slavendrijver, kwam langs om je te ontmaagden. Er liep zelfs een Nederlander met 85 kinderen rond. Walrond wil de slavernij niet de schuld geven van machismo, maar beweert dat het dit nu eenmaal een patroon is dat al generaties lang wordt doorgegeven (Oostveen, 1998).

Machismo en opvoeding

Door genderroltraining wordt machismo er van kleins af aan ingestopt. Jongens wordt al heel snel geleerd dat zij niet huilen en dat zij veel meer vrijheid hebben dan hun zusjes. Geleidelijk aan leren ze dat mannen machtig, agressief, dominant (bijv. Russel, 1975) en krachtige initiatiefnemers wat betreft seks behoren te zijn (Check & Malamuth, 1983). Zelfs 'verlichte' moeders, die zich van het proces bewust zijn, slagen er in de praktijk niet in het machismo-gedrag te veranderen. Jammer genoeg worden ook zij verlegen als hun kinderen met vragen komen over bijvoorbeeld seksualiteit.

Machismo en seksueel geweld

Machismo blijkt een sterke relatie te hebben met seksueel geweld. Koss en Oros (1982) vonden dat zo'n 25% van de mannen in hun *sample* aangaven wel eens een gewelddadige poging tot seks te hebben gedaan. Rapaport en Burkhart (1984) vonden dat meer dan de helft van de mannen in hun groep toegaven een vrouw wel eens te hebben gedwongen tot seks op een date. Mannen die vijandig waren naar vrouwen toe, vrouwen wilden domineren en geloofden dat geweld tegen vrouwen acceptabel is, waren ook het meest agressief tegen vrouwen (Mosher & Anderson, 1986). De Hypermasculinity Inventory (HMI) (Mosher & Sirkin, 1984) heeft de machopersoonlijkheid verdeeld in drie concepten: geweld als mannelijk, ongevoelige seksualiteit en gevaar als opwindend. De machopersoonlijkheid is geassocieerd met een verleden van seksuele agressie, drugs- en alcoholmisbruik, seksueel geweld, bedreigingen en verbale manipulatie om vrouwen het bed in te praten (Mosher & Sirkin, 1984).

4.2 Marianismo

De ideale marianismo-vrouw

Marianismo is de opvulling, de tegenhanger van machismo. Vrouwen wordt geleerd afhankelijk en passief te zijn, en zichzelf te zien als seksuele objecten (bijv. Weis & Borges, 1973). Dit wordt ook geschreven door Collinson (1990), die spreekt van *Virgin Mary*, of *la Purisima*, als voorbeeld voor de katholieke kerk. De katholieke kerk heeft van vroeger uit een ideaalbeeld van de vrouw als zijnde passief, ondergeschikt en een seksueel object. Op Curaçao is 80% van de bevolking katholiek. Ook Gil en Inoa-Vásques (1996) maken de vergelijking met de Maagd Maria en haar karakteristieken als vrouw en moeder. Net als Maria moet een vrouw een puur verstand en lichaam hebben, een pure geest, moet ze gul zijn en altijd bereid om zich

op te offeren voor haar gezin. Het is een bijna niet te realiseren ideaalbeeld. Het heeft ook tot gevolg dat vrouwen weinig kansen krijgen in de maatschappij, aangezien zij alleen een rol binnen het gezin hebben. Op het gebied van seks schrijft de ideologie van marianismo voor dat een goede vrouw onwetend behoort te zijn, dat zij zich passief opstelt bij seksuele interacties (Paiva, 1993; Stevens, 1973) en dat zij als maagd het huwelijk ingaat (Díaz-Loving & Alfaro Martínez, 1995). Ook Gomez en Marin (1996) beweren dat een vrouw onervaren en passief behoort te zijn en UNAIDS voegt daaraan toe dat het voor een vrouw schandelijk is om informatie te zoeken over seks. Men zou wel eens kunnen denken dat ze seksueel actief is (UNAIDS, 1999). Tevens wordt van haar verlangd in te stemmen met de seksuele beslissingen die haar partner neemt, zelfs wanneer ze weet dat hij geïnfecteerd is met HIV. De kans om HIV op te lopen wordt hierdoor groter.

Marianismo en seksueel geweld

Ook het risico op seksueel misbruik wordt vergroot door het erotische beeld dat om passiviteit, onschuldigheid en maagdelijkheid hangt. Meer dan de helft van de sample van Burt (1980) bevestigde stellingen als 'veel vrouwen hebben een onbewust verlangen verkracht te worden, en veroorzaken onbewust een situatie waarin het waarschijnlijk is dat ze aangevallen worden'. Burt vond dat mensen die zich meer vasthielden aan traditionele genderrollen vaker bevestigend antwoorden op stellingen als deze. Traditionele mannen hadden meer de neiging verkrachting te rechtvaardigen dan mannen die minder traditioneel waren (Muehlenhard, 1988). Weis en Borges (1973) stellen dat zekere overtuigingen, attitudes en sociale patronen die in de samenleving bestaan, seksueel geweld tegen vrouwen legitimeren. Deze overtuigingen, houdingen en sociale patronen zorgen er voor dat seksueel geweld meer 'normaal' wordt gevonden, dat er meer seksueel geweld voorkomt en dat de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen blijft bestaan. Het is gebleken dat seksuele agressie vaker voorkomt bij dates die georganiseerd en betaald worden door de man en waarbij de man rijdt (Muehlenhard & Linton, 1987). In traditionele *dating scripts* wordt verwacht dat financiële steun 'geruild' wordt voor seks (Weis & Borges, 1973). Traditionele mannen bleken meer geneigd tot seksueel contact als zij hadden betaald dan minder traditionele mannen (Muehlenhard, 1988). Aan de andere kant vonden Korman en Leslie (1982) meer seksueel geweld bij *dates* waarbij de kosten werden gedeeld. Volgens Weis en Borges (1973) hebben vrouwen volgens de traditie geleerd te flirten en *hard to get* te spelen. Murnen, Perot en Byrne (1989) en Amick en Calhoun (1987) stelden dat interne feminine genderrollen ervoor zorgen dat vrouwen niet effectief kunnen omgaan met seksueel dwingende mannen en dat zij leren passieve slachtoffers van seksueel geweld te zijn. Vrouwen die leven volgens de traditionele genderrollen blijken niet in staat hun desinteresse in niet gewilde seks te communiceren, geven zichzelf de schuld als het gebeurt en gaan door met slechte relaties (Murnen, Perot, & Byrne, 1989). Murnen en Byrne (1991) ontwikkelden een Hyperfeminine Inventory (HFI). Ze vonden dat hyperfeminine vrouwen de traditionele genderrollen meer ondersteunden, dat zij onaangenaam seksueel gedrag meer accepteerden en dat zij meer in verkrachtingmythes geloofden. Ook werd een kleine correlatie gevonden tussen hyperfemininity scores en gerapporteerde ervaring met seksueel geweld. Mahoney, Shively en Traw (1986) vonden dat vrouwen die zich meer aangetrokken voelden tot hypermasculine mannen meer seksueel geweld hadden ervaren dan vrouwen die minder aangetrokken waren tot dat type. Deze studie was echter beperkt omdat zoenen en seks dezelfde waarde kregen toebedeeld.

Normen en waarden van de marianismo-vrouw

Hyperfemininiteit is ook gerelateerd aan traditionele opvattingen over de rechten en plichten van vrouwen in de samenleving (Murnen & Byrne, 1991). Zo vinden hyperfeminine vrouwen huwelijk belangrijker dan een carrière, hechten zij weinig waarde aan een eigen baan en vinden zij het juist belangrijk dat hun partner wel een goede en prestigieuze job heeft. Hyperfeminine vrouwen geloven dat hun succes afhankelijk is van een man. Ze gebruiken hun seksualiteit, hun belangrijkste waarde in een huwelijk, om zeker te zijn en blijven van hun relatie. Tevens verwachten zij dat ook mannen traditioneel en agressief zijn, en ook dat zij seksueel geweld gebruiken.

4.3 De traditionele genderrollen vormen een probleem

Uit bovenstaande is duidelijk geworden dat machismo / marianismo een belangrijke verklaring lijkt te zijn voor de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen. Niet alleen zijn er verbanden gevonden tussen deze traditionele genderrollen en seksuele ongelijkwaardigheid, maar ze lijken zelfs te zorgen voor meer seksueel geweld en HIV en aids. Bovendien zouden ze ertoe kunnen bijdragen dat vrouwen weinig kansen in de maatschappij hebben. Volgens Murnen en Byrne (1991) vindt de marianismo-vrouw de carrière van haar man belangrijker dan haar eigen loopbaan. Haar prioriteit ligt bij het huwelijk zelf en bij het huishouden. De vrouw offert zich op voor haar gezin, aldus deze onderzoekers. Het is heel goed mogelijk dat machismo via deze weg ook zorgt voor een ongelijke taakverdeling in het huishouden en wat de bezigheden met de kinderen betreft. Als er inderdaad sprake is van een ongelijke taakverdeling, zou het kunnen zijn dat vrouwen zich daardoor sociaal geïsoleerd voelen. Hier is echter heel weinig, mogelijk geen, onderzoek naar gedaan, aangezien de meeste studies zich op seksuele ongelijkheid en HIV hebben gericht. In deze studie komt dit vraagstuk wel aan de orde. Tenslotte is het interessant te weten of bovenstaande onderzoeksresultaten ook te generaliseren zijn naar Curaçao. Aan de ene kant zou dat heel aannemelijk zijn, gezien het feit dat Curaçao vlak boven Zuid-Amerika ligt en er gemakkelijk invloeden uit die richting aanwezig zouden kunnen zijn. Aan de andere kant hoort Curaçao bij het Koninkrijk der Nederlanden, en zouden Nederlandse invloeden de macho-cultuur kunnen temperen.

4.4 De spiraal doorbreken

Hier moet gelijk het misverstand uit de weg worden geruimd dat de ongelijkheid de schuld van de machismo-man is. Ook de vrouw houdt de ongelijkheid in stand: zij accepteert tenslotte het dominante en agressieve gedrag van de man en verwacht zelfs dat een man zich op die manier gedraagt. Het is dan ook niet moeilijk te concluderen dat het de vrouw is die deze spiraal moet doorbreken, wil ze meer gelijkwaardig worden met haar partner en meer kansen in de maatschappij krijgen.

In het volgende hoofdstuk wordt een vraagstelling geformuleerd.

5. Vraagstelling

Het vorige hoofdstuk werd besloten met de uitspraak dat machismo wel eens zou kunnen bijdragen aan de problemen rondom de positie van de vrouw op Curaçao. Het is ook niet onmogelijk dat de traditionele rolpatronen machismo juist in stand houden. Voor dit onderzoek naar de rol van machismo in het leven op Curaçao is de volgende vraagstelling geformuleerd:

Wat is het verband tussen de mate van machismo / marianismo en de leefsituatie van adolescenten en jong volwassenen op Curaçao?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden, wordt er een aantal deelvragen gesteld:

- In hoeverre is er sprake van machismo / marianismo bij adolescenten en jong volwassenen op Curaçao?
- Hoe ziet de leefsituatie van adolescenten en jong volwassenen op Curaçao eruit, qua thuissituatie, relatie met de partner, huishoudelijke taken, bezigheden met de kinderen, opleiding, werk en inkomen ?
- Wat is de relatie tussen machismo / marianismo en de leefsituatie van adolescenten en jong volwassenen op Curaçao?

Om de vragen te beantwoorden zal nu verder worden gegaan met het empirische deel van dit onderzoek. Achtereenvolgens zullen de methoden, resultaten, conclusies en aanbevelingen aan bod komen.

6. Methode

Om antwoord te kunnen geven op de vraagstelling '*Wat is het verband tussen de mate van machismo / marianismo en de leefsituatie van adolescenten en jong volwassenen op Curaçao?*' is er een *survey* onderzoek gehouden op het eiland. Er is geprobeerd respondenten tussen de 18 en 25 jaar, met verschillende opleidingsniveaus te benaderen. Er is gekozen voor deze vorm van onderzoek, omdat met deze methode veel respondenten in relatief korte tijd kunnen worden benaderd. Ook was de verwachting dat respondenten op deze manier eerlijker zouden antwoorden op persoonlijke vragen dan bijvoorbeeld tijdens een interview. Tenslotte was een *survey* de beste optie, omdat deze vertaald kon worden in het Papiaments. Want hoewel de meeste mensen op Curaçao wel Nederlands spreken, communiceren ze toch veel liever in hun moedertaal. In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens de respondenten, de vragenlijst en de procedure van het onderzoek besproken.

6.1 Respondenten

Aan dit onderzoek hebben in totaal honderd respondenten meegewerkt. Om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van de mate van machismo / marianismo en de leefsituatie op het eiland, is geprobeerd de groep qua opleidingsniveau zo divers mogelijk te houden. De grootste groep bestaat uit studenten en is bereikt via scholen: 33 respondenten zaten op een soort ROC (Feffik), terwijl 45 studenten van de universiteit (UNA) hebben meegewerkt. 10 respondenten zijn benaderd via vrouwencentrum SEDA, 8 via een opvanghuis voor zwangere en pas bevallen alleenstaande meisjes (Cas Broeder Pius). Tot slot hebben er 4 mensen meegewerkt die benaderd zijn via kraamkliniek Infese. De groep bestond uit veertig mannen en zestig vrouwen met een gemiddelde leeftijd van 20,72 jaar. De jongste deelnemer was 13 jaar oud, de oudste 34 jaar. De vrouwen waren gemiddeld iets ouder (21,22 jaar) dan de mannen (19,98 jaar). Alle respondenten wonen op Curaçao, waar 78% ook geboren is. Het percentage op Curaçao geboren deelnemers lag bij de vrouwen iets hoger (80%) dan bij de mannen (75%).

6.2 Vragenlijst

Voor dit onderzoek hebben de onderzoekers zelf een vragenlijst samengesteld, die naar verschillende facetten van het leven van de respondenten vraagt. De vragen zijn in acht categorieën op te delen, die hieronder kort besproken worden. Er werden zowel open als gesloten vragen gesteld. De vragenlijst is vertaald naar het Papiaments, om een optimale communicatie met de respondenten te bewerkstelligen.

Algemeen

Er werd van start gegaan met deel A, met drie algemene vragen naar geslacht, leeftijd en geboorteplaats.

Thuisituatie

Deel B ging over de leef- en woonsituatie van de respondenten. Er werden vijf uiteenlopende vragen gesteld, namelijk 'met wie woont U in huis?', 'welke talen beheerst U naast het Papiaments?', 'tot welke religie behoort U?' 'hoe vaak gaat U

naar de kerk?' en 'heeft U het gevoel dat U volop in het leven staat?'. Deze laatstgenoemde kon beantwoord worden met 'ja', 'nee' of 'soms'. De andere vragen waren open vragen.

Relatie met de partner

Na de vragen over de thuissituatie werd er verdergegaan met deel C over de relatie met de partner. Respondenten zonder partner konden dit deel natuurlijk overslaan. Er werd onder andere gevraagd of de respondent naast de partner nog andere vriendjes of vriendinnen heeft ('ja' of 'nee') en of hij het gevoel heeft seksueel gelijkwaardig te zijn met de partner ('ja' of 'nee'). Verder werd er gevraagd of de respondent zijn gevoelens deelt met de partner ('ja' of 'nee') en wie meestal het laatste woord heeft bij het nemen van beslissingen ('ik' of 'partner').

Huishoudelijke taken

Deel D bestond uit vijf vragen over de verdeling van huishoudelijke taken. Er werd gevraagd 'wie doet in Uw huishouden de meeste huishoudelijke taken?' en 'wie doet meestal de boodschappen?'. Op deze vragen kon de respondent een antwoord uit een aantal gegeven mogelijkheden aankruisen, namelijk: 'mama', 'papa', 'ik', 'partner', 'kind(eren)' en 'anders, namelijk...'. Op de vraag 'wie beheert het geld?' had men de keuze uit nog twee mogelijkheden, te weten 'ouders samen' en 'partner en ik samen'. Verder werd er gevraagd of de respondent de verdeling van het huishouden eerlijk vindt en werd er afgesloten met een open vraag naar wat de respondent zou willen veranderen wat betreft de verdeling van het huishouden.

Kinderen

Deel E ging vervolgens verder over de verdeling van bezigheden met de kinderen. Respondenten zonder kinderen konden doorgaan naar F. Er werd bijvoorbeeld gevraagd op welke leeftijd het eerste kind werd geboren, wie er het meest voor de kinderen zorgt ('ik', 'partner' of 'anders') en of er mensen zijn die wel eens op de kinderen passen ('ja, namelijk...' of 'nee'). Ook werd er gevraagd naar de betrokkenheid van de partner bij de opvoeding: 'vindt U dat Uw partner zich genoeg met de opvoeding bezighoudt?' Hier kon men antwoorden met 'ja', 'nee' en 'heb geen partner'.

Opleiding

Onder het deel 'opleiding' werd gevraagd welke opleiding de respondent heeft genoten. Hiervoor waren verschillende antwoordmogelijkheden, van 'basisschool' tot 'universiteit'. Ook werd er gevraagd of de respondent op dit moment een opleiding of cursus volgt ('ja' of 'nee') en of hij dat zou willen ('ja' of 'nee').

Werk en inkomen

Deel G vroeg naar werk en inkomen. Onder andere kwamen de volgende vragen erin voor: 'werkt U?', 'bent U op zoek naar werk?', 'werkt Uw partner?' en 'bent U financieel afhankelijk van Uw partner?' Ook werd er gevraagd of de inkomsten in het huishouden voldoende zijn om te eten, kleren te kopen en (eventueel) de kinderen

naar school te laten gaan. Deze vragen konden allen beantwoord worden met 'ja' of 'nee', en bij de vragen over de partner ook met 'heb geen partner'.

Machismo

Deel H tenslotte bestond uit een machismo-vragenlijst. Deze lijst is samengesteld uit de machismolijst van Neff (2001) en de marianismolijst van Marín (1997). De lijst is eerder gebruikt in Peru door Rom (2004). De samengestelde lijst bestaat uit negentien stellingen over machismo, die men op een 5-punts Likertschaal beantwoordt. Bij deze machismo-vragen moet men denken aan 'een man zou zijn emoties niet moeten tonen' en 'het is gevaarlijk voor vrouwen om meer te weten over seks dan mannen'. 1 stond voor 'zeer oneens', 5 voor 'zeer eens'. Een hoge score stond voor 'hoge mate van machismo / marianismo', terwijl een lage score een 'lage mate van machismo / marianismo' weergaf. De gehele vragenlijst is in het Papiaments vertaald. Twee respondenten hebben echter de Nederlandse versie ingevuld.

6.3 Procedure

Om de respondenten te bereiken via de eerder genoemde instellingen maakte de stagebegeleidster van vrouwencentrum SEDA steeds eerst telefonisch afspraken. In eerste instantie zijn er meiden bij Cas Broeder Pius (een opvanghuis voor zwangere en pas bevallen alleenstaande meiden) en kraamkliniek Infese benaderd, vanwege de goede contacten die vrouwencentrum SEDA heeft met deze instellingen. Omdat via deze instellingen dus vooral vrouwen zijn benaderd (en één enkele man), is er daarna contact gezocht met het ROC (Feffik). Zo'n 90% van de studenten is daar man. Daar het opleidingsniveau van respondenten van Broeder Pius, Infese en het ROC over het algemeen laag is, zijn er vervolgens studenten van de universiteit der Nederlandse Antillen benaderd. Tussendoor hebben er steeds meiden van SEDA meegewerkt aan het onderzoek. Hieronder volgt een overzicht van de procedures die per instelling zijn doorlopen.

Cas Broeder Pius

Onder begeleiding van collega's van het vrouwencentrum zijn de onderzoekers naar het opvanghuis voor alleenstaande zwangere en pas bevallen meisjes (Cas Broeder Pius) geweest. Op dat moment verbleven er tien meiden in het tehuis. Er zijn dan ook tien vragenlijsten achtergelaten die de meiden onder begeleiding zouden invullen. Enkele dagen later konden er acht ingevulde vragenlijsten worden opgehaald. Het opleidingsniveau van deze groep is over het algemeen laag.

Kraamkliniek Infese

Wederom onder begeleiding van collega's van SEDA hebben de onderzoekers een bezoek gebracht aan kraamkliniek Infese. Daar wordt onder andere voorlichting gegeven over zwangerschap en bevallen. Op het moment van het bezoek waren er zo'n vijf aanstaande moeders en één aanstaande vader aanwezig voor een voorlichting. Aan hen zijn de vragenlijsten uitgedeeld en er zijn er aan paar achtergelaten voor volgende cursisten. Zo'n twee weken later konden er vier ingevulde vragenlijsten worden opgehaald.

Het ROC (Feffik)

Op het ROC werden de onderzoekers begeleid door medewerkers van die onderwijsinstelling. Op het ROC werden klassen bezocht en na een korte introductie van de medewerker werden de lijsten uitgedeeld. In enkele gevallen wilde de dienstdoende docent wel een half uurtje in de les vrij maken om de vragen te beantwoorden. Enkele ingevulde lijsten kwamen al terug tijdens het bezoek van de onderzoekers, maar de meeste werden een aantal dagen later afgeleverd door een bode. Zoals genoemd waren de respondenten van het ROC vooral jongens.

De universiteit (UNA)

Op de universiteit werden de onderzoekers bijgestaan door een decaan / vertrouwenspersoon. Hij introduceerde de onderzoekers bij studenten die buiten pauze aan het houden waren en vroeg hen de lijsten in te vullen. De vragenlijsten kwamen een uur later ingevuld terug.

Vrouwencentrum SEDA

Tijdens het twee maanden durende verblijf op Curaçao en de werkzaamheden bij vrouwencentrum SEDA hebben de onderzoekers verschillende meiden leren kennen die regelmatig bij het centrum waren. Zo werd er door SEDA een computercursus georganiseerd in het buurthuis. Verschillende meiden van de cursus hebben de vragenlijst ingevuld. Ook is er onder SEDA een commissie van jonge moeders actief. Ook deze jonge moeders hebben meegewerkt aan het onderzoek. Over het algemeen hadden zij een (zeer) laag opleidingsniveau.

7. Resultaten

Eerder in dit verslag is een aantal aspecten van de cultuur op Curaçao besproken. In dit hoofdstuk worden deze aspecten nogmaals doorgenomen, maar nu op basis van bevindingen uit de eigen studie naar machismo en het Curaçaose leven. We zullen beginnen met een overzicht van de respondenten, dat in onderstaande tabel 7.1 wordt weergegeven. Vervolgens komt de gebruikte vragenlijst aan bod. Daarna bespreken we, in volgorde van de probleemstelling, de mate van machismo, de leefsituatie van adolescenten en jong volwassenen op Curaçao, en de verbanden tussen die twee.

	Mannen	Vrouwen	Totaal
Aantal	40	60	100
Gemiddelde leeftijd	19,98	21,22	20,72
Geboorteplaats			
• Curaçao	30 (77%)	48 (80%)	78 (79%)
• Elders	9 (23%)	12 (20%)	21 (21%)
Religie			
• Katholiek	29 (85%)	49 (85%)	77 (85%)
• Anders	4 (12%)	7 (12%)	11 (12%)
• Geen	1 (3%)	2 (3%)	3 (3%)
Partner			
• Ja	22 (55%)	41 (68%)	63 (64%)
• Nee	18 (45%)	18 (32%)	36 (36%)
Kind(eren)			
• Ja	2 (5%)	18 (30%)	20 (20%)
• Nee	38 (95%)	42 (70%)	80 (80%)
Opleiding			
• Basisschool	0 (0%)	6 (10%)	6 (6%)
• Laag/middel	24 (60%)	19 (32%)	43 (43%)
• Hoog	16 (40%)	34 (58%)	50 (51%)
Werken			
• Ja	10 (36%)	16 (33%)	26 (34%)
• Nee	18 (64%)	32 (67%)	50 (66%)

7.1 De vragenlijst

De oorspronkelijke vragenlijst bestond uit een combinatie van de machismo-schaal van Neff (2001) en de marianismo-schaal van Marín (1997). De lijst bestond uit negentien items. Uit factoranalyses bleken deze items echter op meerdere componenten te laden. Na het verwijderen van items werd dat beter en bleef er een vragenlijst met negen items over. De Cronbach's Alpha van deze schaal is .668. Om de verbanden met machismo te kunnen berekenen, zijn de machismo-scores verdeeld in 'hoog' en 'laag'. De mediaan vormde hiervoor het uitgangspunt. Van de 97 respondenten die de machismo-vragenlijst hebben ingevuld scoren er 52 hoog en 45 laag.

7.2 De mate van machismo / marianismo op Curaçao

Mannen (gemiddelde score: 3,53) en vrouwen (gemiddelde score: 3,41) bleken niet significant te verschillen op hun machismo-scores. Gemiddeld scoren de respondenten jonger dan 21 jaar iets vaker hoog op machismo (56%), dan de respondenten van 21 jaar en ouder (50%). Tot slot scoren de respondenten die niet op Curaçao zijn geboren

iets vaker hoog op machismo / marianismo (55%) dan respondenten die wel op het eiland zijn geboren (53%). Hieronder worden de resultaten per onderdeel van de vragenlijst verder besproken.

7.3 De leefsituatie van adolescenten en jong volwassenen op Curaçao

In het hoofdstuk ‘Curaçao’ is een aantal aspecten van de cultuur uitgelegd. Deze aspecten zullen ook hier weer behandeld worden. Dit maal gaat het echter niet over bevindingen uit de literatuur, maar om resultaten van dit empirisch onderzoek.

Religie

In de vragenlijst werd gevraagd naar het geloof dat de respondenten aanhangen. Conform wat bekend is over religie op Curaçao werd gevonden dat het merendeel van de ondervraagden Katholiek is (85%). 12% hangt een ander geloof aan, terwijl 3% niet gelovig is. 3% van de ondervraagden gaf aan vaker dan eens per week naar de kerk te gaan, tegenover 26 respondenten (26%) die (bijna) elke week gaan. 24% gaat ‘af en toe’ naar de kerk en datzelfde percentage gaf aan (bijna) nooit naar de kerk te gaan. Tussen mannen en vrouwen werd er geen significant verschil gevonden.

Taal

In de vragenlijst werd ook gevraagd naar de talen die de mensen naast het Papiaments beheersen. Het bleek dat 85% van de ondervraagden ook Nederlands spreekt, 62% ook Engels, terwijl 71% zegt het Spaans te begrijpen. Er werden geen significante verschillen gevonden tussen mannen en vrouwen.

Thuisituatie en volop in het leven staan

Op de vraag ‘met wie woont U in huis?’ konden de respondenten vrij antwoorden. De gezinsvormen die werden genoemd, zijn onderverdeeld in een ‘kerngezin’ (in elk geval ouders met eventueel kind(eren)), een ‘gezin zonder vader’ (maar wel met een moeder), ‘zelfstandig wonen’ en ‘anders’. Het bleek dat 54% van de respondenten in een kerngezin woont, terwijl bij 32% de vader afwezig is in huis. 4% woont zelfstandig en 10% ‘anders’. Onder ‘anders’ vallen onder andere mensen die bij oma, een tante, of in een internaat wonen. Van de mannen gaf 65% aan het gevoel te hebben volop in het leven te staan, tegenover 60% van de vrouwen. 25% van de mannen zegt ‘af en toe’ dat gevoel te hebben, tegenover 28% van de vrouwen. 3% van de mannen antwoordt ‘nee’ op de vraag ‘Heeft U het gevoel volop in het leven te staan?’. 7% van de vrouwen gaf dat antwoord. Leeftijd en werken bleken niet van invloed op de antwoorden op deze vraag. Ook werd er geen correlatie gevonden tussen ‘hoe vaak gaat u naar de kerk?’ en volop in het leven staan. Wel bleek dat mensen zonder kinderen vaker volop in het leven staan (71%) dan mensen met kinderen (41%). Dat resultaat is significant op $p < 0,10$ niveau. Tevens bleek dat opleidingsniveau hier van belang was. Hoe hoger het opleidingsniveau, hoe meer men zich over het algemeen volop in het leven voelt staan. Tenslotte kwam naar voren dat mensen die genoeg inkomsten hebben voor kleding significant vaker volop in het leven staan (77%) dan mensen die dat niet hebben (46%). Ook mensen die genoeg geld hebben voor leuke dingen staan vaker volop in het leven (77%) dan mensen die

daar niet genoeg geld voor hebben (48%). Wel of niet genoeg geld hebben om te eten bleek geen invloed te hebben op al dan niet volop in het leven staan.

Relatie met de partner

55% van de mannelijke respondenten gaf aan een partner te hebben, tegenover 68% van de vrouwen. Leeftijd bleek hier van invloed te zijn. Het oudere deel van de groep bleek vaker een partner te hebben (75%) dan het jongere deel (56%). Ook opleidingsniveau bleek een belangrijke rol te spelen: hoe hoger de opleiding, hoe minder vaak men een partner heeft. Van de respondenten die alleen op de basisschool hebben gezeten had 100% een partner, tegenover 72% van de laag of middelbaar opgeleiden en 51% van de hoog opgeleiden. Dit resultaat is significant. Van de veertig mannen gaven er zeven (18%) aan naast hun eigen partner nog meer vriendinnen te hebben. 40% liet de vraag onbeantwoord. Om hoeveel *bysides* het dan ging gaf slechts één respondent aan: drie. Van de zestig vrouwen gaven slechts drie personen (5%) aan meerdere partners te hebben. Alledrie gaven ze aan dat het om één extra partner ging. Het verschil tussen mannen en vrouwen wat betreft het hebben van meerdere partners is significant. Leeftijd bleek niet van invloed te zijn op het al dan niet hebben van meerdere partners. Wel bleek geboorteplaats van invloed te zijn. Respondenten die niet op Curaçao zijn geboren hebben vaker één of meer *bysides* dan respondenten die wel op Curaçao zijn geboren ($\chi^2 (1, N=63) = 4,190, p = 0,041$). Van de mannen met een relatie gaf 82% aan zich seksueel gelijkwaardig te voelen in de relatie met de partner, tegenover 90% van de vrouwen. 96% van de mannelijke respondenten met een relatie zegt zijn emoties en gevoelens te delen met zijn partner, tegenover 90% van de vrouwelijke respondenten. Van de mannen met een relatie zegt 70% vooral zelf het laatste woord te hebben bij het nemen van beslissingen. 20% zegt dat zijn partner vooral de knopen doorhakt. 10% zegt samen te beslissen. Bij de vrouwen met een relatie zien we een iets ander beeld: 42% zegt vooral zelf belangrijke beslissingen te nemen, terwijl bij 34% die rol voor de partner is. 24% van de vrouwen met relatie schreef op de vragenlijst samen met de partner te beslissen. Dit percentage is vrij hoog gegeven het feit dat dit antwoord niet bij de aangeboden mogelijkheden stond. Op de vraag ‘Denkt U wel eens dat U liever een andere partner had gehad?’ antwoordden de meeste respondenten met een relatie (53%) ‘soms’. 11% zei daar nooit over te denken, terwijl 36% aangaf juist vaak te denken dat hij liever een andere partner had gehad. Er werden geen verschillen gevonden tussen mannen en vrouwen. Wel bleek het al dan niet seksueel gelijk zijn van invloed te zijn op deze variabele. Seksuele gelijkheid lijkt samen te hangen met minder vaak denken aan een andere partner ($\chi^2 (2, N=60) = 5,764, p = 0,056$). Op de open vraag ‘wat zou U willen veranderen in de relatie met Uw partner?’ antwoordde 39% van de mannen en 28% van de vrouwen met een relatie niks te willen veranderen. Zowel bij mannen als vrouwen werd opmerkelijk vaak ‘zijn / haar karakter’ ingevuld. Ook ‘communicatie’ blijkt voor beide partijen nogal eens problemen te geven. Verder wilde één man graag zijn partners manieren veranderen, en één man gaf aan de leeftijd van zijn partner te willen veranderen, omdat ze minderjarig is. Vrouwen waren niet al te positief over hun mannen. Naast ‘zijn karakter’ en ‘communicatie’ werden nog negentien andere dingen genoemd die ze graag aan hun partner zouden veranderen.

Huishoudelijke taken

Wat betreft taakverdeling in huis werd de respondenten onder andere gevraagd wie in hun huishouden de meeste huishoudelijke taken (afwassen, schoonmaken, de was, etc.) doet. In 74% van de gezinnen is dat een vrouw ('mama' of 'ik' als een vrouw antwoordt; 'partner' als een man antwoordt), in 12% van de gezinnen een man en in 8% van de gevallen doen mannen en vrouwen het samen. Ook de boodschappen worden meestal door een vrouw gedaan (66%), evenals het beheren van het geld (51%). In 12% van de gezinnen doet de man de meeste boodschappen en 21% doet dat samen. Geld beheren doen mannen in 16% van de gezinnen, terwijl bij 32% van de respondenten mannen én vrouwen verantwoordelijk zijn voor de financiën. De onderlinge correlaties tussen deze drie variabelen zijn allen significant op $p < 0,002$ niveau. Ook blijken er enkele verbanden te bestaan tussen opleidingsniveau en 'wie doet wat'. Wat betreft boodschappen doen gaan de mannen in de gezinnen dat meer doen naarmate de respondent hoger opgeleid is. Verder beheren mannen en vrouwen vaker samen het geld naarmate de opleiding hoger wordt. Vrouwen beheren het geld minder vaak in hun eentje bij een hogere opleiding. Van de mannelijke respondenten vindt 63% het huishouden eerlijk verdeeld. 67% van de vrouwen deelt die mening. In dit deel van de vragenlijst werd ook weer een open vraag gesteld, namelijk: 'wat zou U willen veranderen in de verdeling van huishoudelijke taken?' Acht mannen lieten de vraag onbeantwoord, terwijl vijftien mannen 'niets' invulden. Degenen die wel antwoord gaven, zeiden opvallend vaak zelf meer te willen / moeten meehelpen in het huishouden. Van de vrouwen vulden 11 respondenten niets in, terwijl 28 keer geantwoord werd met 'niets'. De meeste vrouwen die wel iets wilden veranderen waren van mening dat iedereen in het gezin moet helpen (negen keer). Twee keer werd geantwoord dat hun broer meer moet doen en twee keer dat vader meer moet doen. Aangezien er in het Papiaments ook één woord bestaat voor 'broer / zus' (als *sibling* in het Engels) werd er uit twee andere antwoorden niet duidelijk of de broer of de zus meer moet doen.

Kinderen

Van de honderd ondervraagde respondenten hebben er twintig kinderen: er zijn twee vaders en achttien moeders in de groep. Er is een significant verband tussen opleidingsniveau en het al dan niet hebben van kinderen. De respondenten die alleen op de basisschool hebben gezeten hebben in 83% van de gevallen kinderen. 28% van de laag of middelbaar opgeleiden heeft een kind, tegenover 6% van de hoog opgeleiden. De respondent die als jongste (in dit geval) moeder werd, was 13 jaar toen haar kindje werd geboren. De oudste ouder kreeg haar eerste kind op 31 jarige leeftijd. De gemiddelde leeftijd bij de geboorte van het eerste kind is bij de mannelijke respondenten 19,50 jaar, bij de vrouwelijke respondenten ligt dat gemiddelde op 19,06 jaar. Deze getallen steken scherp af bij het Nederlandse gemiddelde van 29 jaar waarop vrouwen voor het eerst moeder worden. 76% van de ouders heeft een partner. Van de moeders in de steekproef zorgt 78% zelf het meest voor haar kind(eren). Drie moeders gaven aan dat 'iemand anders' het meest voor haar kind(eren) zorgt, één moeder vulde haar moeder in als belangrijkste verzorger. Bij de vaders zorgt er één zelf het meest voor zijn kind, bij de andere vader is zorgt zijn partner het meest. Van de achttien moeders hebben er vijftien een oppas tot hun beschikking. Meestal gaat het dan om oma (de moeder van de moeder) of andere familie. Eén moeder vulde het kinderdagverblijf in en één noemde haar eigen partner als oppas. Bij de vaders

noemde één zijn moeder als oppas, en de ander zijn partner. Van de moeders zegt 50% zelf het vaakst leuke dingen met de kinderen te doen. 28% doet dat samen met de partner. Slechts 6% van de moeders geeft aan dat haar partner de meeste leuke dingen met de kinderen doet. Bij de twee vaders zegt er één dat hij zelf de meeste leuke dingen met zijn kind doet, de ander noemt zijn partner. Beide vaders vinden dat hun partner zich genoeg bezighoudt met de opvoeding van het kind en zeggen het gevoel te hebben met hun partner een team te vormen in de opvoeding. Van de moeders is 48% tevreden over de bijdrage van de partner en 50% vormt voor haar gevoel een team met de partner. Van de mensen die het gevoel hebben een team te vormen met hun partner, zegt 0% vaak te denken aan een andere partner, tegenover 25% van de mensen die geen team met hun partner vormen. Dit verschil is significant. Op de open vraag 'wat betreft de verdeling van taken m.b.t. de kinderen: wat zou U anders willen?' antwoordde één vader dat hij zijn kind meer zou willen zien, aangezien zijn zoon in Nederland woont. De andere wilde niets veranderen. Van de moeders antwoordden er zeven dat ze niets wilden veranderen, maar vier moeders wilden graag dat hun partner meer doet.

Opleiding

Van de veertig mannelijke respondenten volgen er 24 een lage of middelbare opleiding (of zijn daarmee klaar), terwijl 16 mannen een hoge opleiding volgen (of daarmee klaar zijn). Van de 60 vrouwen hebben er zes alleen op de basisschool gezeten, volgen er 19 een lage of middelbare opleiding en volgen er 34 hoog onderwijs (of zijn daar al mee klaar). Van de mannen volgt de helft op dit moment een opleiding of cursus, van de vrouwen 48%. De mannen noemden onder andere 'accountancy', 'avond MTS', 'bijbelles', en 'Frans'. De vrouwen volgen met name computercursussen. Mensen met kinderen volgen niet significant vaker of minder vaak een cursus dan mensen zonder kinderen. De percentages liggen respectievelijk op 68% en 48%. Er is dus wel een trend te zien. Ook het hebben van een oppas voor de kinderen heeft geen significante invloed op het wel of niet volgen van een cursus, maar laat wel een lichte trend zien: van de mensen met een oppas volgt 73% een cursus, terwijl 67% van de mensen zonder oppas dat doet. Van de dertien moeders die de vraag 'zijn er factoren die U beletten in het volgen van een cursus?' beantwoorden, waren er slechts twee die met 'ja' antwoordden. De redenen waren 'geen geld'. 48% van de jongens zou (nog) wel een opleiding of cursus willen volgen. Het liefst zouden zij cursussen met computers volgen, zoals ICT of computers repareren. Van de vrouwen zou 58% (nog) wel een cursus willen volgen. Veel genoemde cursussen zijn pedicure- manicure- en massagecursussen en opleidingen tot kapster. Op dit gebied werd wel een significant verband gevonden met het wel of niet hebben van kinderen. Van de respondenten met kinderen antwoordde 100% dat zij graag een cursus zouden willen volgen, tegenover 67% van de mensen zonder kinderen. De respondenten die geen (extra) opleiding of cursus willen volgen noemen als reden vooral tijdgebrek. Ook 'geen geld voor' werd genoemd. Er is een duidelijke correlatie tussen zowel Nederlands, Engels en Spaans spreken en opleidingsniveau. Hoe hoger de opleiding, hoe groter de kans dat men Nederlands, Engels en / of Spaans spreekt. Opvallend is een verband tussen Nederlands spreken en al dan niet een cursus volgen. Mensen die naast Papiaments ook Nederlands spreken volgen significant minder vaak een cursus. Voor Spaans en Engels is dat resultaat niet gevonden.

Werk en inkomen

Van de veertig mannen gaven er twaalf niet aan of zij werken. Van degenen die de vraag ‘werkt U?’ wel beantwoordden, bleken er tien (25%) wel en achttien niet te werken. Alle werkende mannen hadden een andere (bij)baan. Van de vrouwen werkt 27%. Twaalf vrouwen hadden de vraag niet beantwoord. Drie vrouwen gaven aan administratief werk te doen, twee vrouwen werken in een kledingwinkel en nog eens twee zijn serveerster. De andere werkende vrouwen hadden verschillende (bij)banen. Het hebben van kinderen had geen significante invloed op het wel of niet hebben van een (bij)baan. Van de mensen met kinderen werkt 27%, tegen 36% van de mensen zonder kinderen. Opvallend is het percentage werkzoekenden, ook onder de personen die al een baan hebben. 60% van de mannen en 43% van de vrouwen zegt werk te zoeken. Van de mannen zegt 15% dat de partner werkt, terwijl 43% van de vrouwen een werkende partner heeft. Er is geen correlatie gevonden tussen de variabelen ‘werkt U?’ en ‘werkt Uw partner?’ 23% van de mannen zegt dat er niet genoeg geld in het huishouden is om te eten. 25% heeft niet genoeg geld voor kleding en 18% zegt niet altijd genoeg geld te hebben om leuke dingen te doen. Bij de vrouwen liggen deze percentages op 7%, 30,0% en 25%. Opleidingsniveau is significant van invloed op genoeg geld hebben voor kleding, leuke dingen doen en financieel afhankelijk zijn (zie tabel 7.2). Hoe hoger de opleiding, hoe kleiner de kans dat er te weinig geld is voor deze twee zaken, en hoe kleiner de kans dat iemand financieel afhankelijk is van zijn partner. Opleiding zorgt niet voor een significant verschil wat betreft wel of niet genoeg geld hebben voor eten of voor de school van de kinderen. De cijfers staan vermeld in tabel 7.2. Van de achttien moeders geven er drie aan dat ze niet genoeg geld hebben om hun kind(eren) naar school te laten gaan. Van vier vrouwen is het antwoord onbekend. Van de twee vaders geeft er één aan niet genoeg geld te hebben om zijn kind naar school te laten gaan. Vier van de 22 mannen met partner (18%) geven aan financieel afhankelijk te zijn van hun partner, tegenover 17% van de vrouwen. Vier mannen en vier vrouwen met partner beantwoordden de vraag ‘bent U financieel afhankelijk van Uw partner?’ niet.

Tabel 7.2: De invloed van opleidingsniveau op al dan niet genoeg geld hebben

	Basisschool	Laag / middelbaar	Hoog	Totaal
Niet genoeg geld voor eten	0 (0%)	7 (21%)	5 (11%)	12 (14%)
Niet genoeg geld voor kleding	4 (67%)	15 (44%)	8 (18%)	27 (32%)
Niet genoeg geld voor leuke dingen	4 (67%)	10 (32%)	8 (18%)	22 (27%)
Niet genoeg geld voor school kind	0 (0%)	3 (10%)	0 (0%)	3 (4%)
Financieel afhankelijk	4 (67%)	9 (26%)	1 (2%)	14 (16%)

De vraag ‘hoe komt U aan Uw inkomsten?’ (net als de andere vragen vertaald in het Papiaments) werd door veel respondenten niet goed begrepen. Sommige gaven inderdaad aan hoe ze aan hun inkomsten komen (werken, beurs, vergoeding van school, onderstand), anderen vulden een bedrag in. Het gemiddelde bedrag komt bij

de mannen op 902, 71 gulden per maand en bij de vrouwen op 786,65 gulden per maand.

7.4 Machismo / marianismo en religie

Tabel 7.3: De relatie tussen machismo / marianismo en religie

	Mannen		Vrouwen		Totaal	
	Lage score	Hoge score	Lage score	Hoge score	Lage score	Hoge score
Religie						
• Katholiek	14 (48%)	15 (52%)	26 (53%)	23 (47%)	40 (51%)	38 (49%)
• Anders	0 (0%)	4 (100%)	4 (57%)	3 (43%)	4 (36%)	7 (64%)
• Geen	0 (0%)	1 (100%)	1 (50%)	1 (50%)	1 (33%)	2 (67%)
Hoe vaak naar de kerk?						
• (Bijna) nooit	3 (38%)	5 (63%)	9 (56%)	7 (44%)	12 (50%)	12 (50%)
• Af en toe	4 (44%)	5 (56%)	9 (60%)	6 (40%)	13 (54%)	11 (46%)
• 1 x p/week	5 (63%)	3 (38%)	9 (50%)	9 (50%)	14 (54%)	12 (46%)
• Vaker	0 (0%)	1 (100%)	1 (50%)	1 (50%)	1 (33%)	1 (67%)

Wat opvalt uit tabel 7.3 is dat mannen die een ander geloof dan het Katholieke aanhangen, of geen geloof aanhangen, allemaal hoog scoren op machismo. Het verband tussen geloof en machismo-score is echter niet significant, waarschijnlijk ook omdat de groepen 'anders' en 'geen' maar uit weinig personen bestonden (respectievelijk vier en één personen). Verder wordt duidelijk dat Katholiek zijn maar heel weinig verschil uitmaakt op de machismo-scores. Als we naar de totaalscores kijken van 'hoe vaak naar de kerk?' zien we alleen een opvallend verschil tussen hoog en laag bij de mensen die vaker dan eens in de week naar de kerk gaan. Bij mannen en vrouwen apart valt het verschil bijna helemaal weg. Een opmerkelijk resultaat is dat mannen die (bijna) nooit naar de kerk gaan, vaker hoog scoren (63%) dan laag (38%) op machismo. Bij vrouwen is dit verband juist andersom, hetzij in mindere mate. Mannen die eens in de week naar de kerk gaan scoren vaker laag (63%) dan hoog op machismo. Bij vrouwen bestaat dat verband niet. Hoewel er wel getallen uit de tabel opvallen, is geen enkel verband tussen religie en machismo-score significant.

7.5 Machismo / marianismo en taal

Tabel 7.4: De relatie tussen machismo / marianismo en taal

	Mannen		Vrouwen		Totaal	
	Lage score	Hoge score	Lage score	Hoge score	Lage score	Hoge score
Spreekt U Nederlands?						
• Ja	1 (33%)	2 (67%)	26 (52%)	24 (48%)	39 (46%)	45 (54%)
• Nee	13 (38%)	21 (62%)	5 (50%)	5 (50%)	6 (46%)	7 (54%)
Spreekt U Engels?						
• Ja	12 (50%)	12 (50%)	19 (50%)	19 (50%)	31 (50%)	31 (50%)
• Nee	2 (15%)	11 (85%)	12 (54%)	10 (46%)	14 (40%)	21 (60%)
Spreekt U Spaans?						
• Ja	11 (42%)	15 (58%)	26 (59%)	18 (41%)	37 (53%)	33 (47%)
• Nee	3 (27%)	8 (73%)	5 (31%)	11 (69%)	8 (30%)	19 (70%)

Als we naar de totaalscores kijken valt gelijk op dat mensen die geen Spaans spreken vaker hoog scoren (70%) op machismo dan mensen die wel Spaans spreken (47%).

Bij de mannen is dit verschil nog iets groter. Toch is het verband tussen Spaans spreken en machismo bij mannen niet significant. Bij vrouwen is dat wel het geval ($p = 0,056$). Verder blijkt dat mannen die geen Engels spreken hoger scoren op machismo dan mannen die wel Engels spreken ($\chi^2 (1, N=37) = 4,296, p = 0,038$). Bij vrouwen is dat verband niet aanwezig.

7.6 Machismo / marianismo en thuissituatie en volop in het leven staan

Tabel 7.3: De invloed van thuissituatie op machismo / marianismo score

	Mannen		Vrouwen		Totaal	
	Lage score	Hoge score	Lage score	Hoge score	Lage score	Hoge score
Thuissituatie						
• Standaard	6 (32%)	13 (68%)	14 (42%)	19 (58%)	20 (39%)	32 (62%)
• Zonder pa	7 (50%)	7 (50%)	10 (59%)	7 (41%)	17 (55%)	14 (45%)
• Zelfstandig	0 (0%)	1 (100%)	2 (67%)	1 (33%)	2 (50%)	2 (50%)
• Anders	1 (33%)	2 (67%)	5 (71%)	2 (29%)	6 (60%)	4 (40%)
Volop in het leven?						
• Ja	10 (42%)	14 (58%)	18 (50%)	18 (50%)	28 (47%)	32 (53%)
• Af en toe	3 (33%)	6 (67%)	10 (59%)	7 (41%)	13 (50%)	13 (50%)
• Nee	0 (0%)	1 (100%)	2 (50%)	2 (50%)	2 (40%)	3 (60%)

Er zal eerst gekeken worden naar de totaalscores. We zien dat mensen die in een 'andere' thuissituatie leven het vaakst laag scoren (60%) op machismo / marianismo. Opvallend is dat mannen die 'anders' wonen vaker hoog scoren op machismo (67%), maar dat vrouwen juist in 71% van de gevallen laag scoren. Verder zien we dat mensen uit een standaard gezin het vaakst hoog scoren (62%) op machismo. Bij de mannen is dat effect nog sterker, als we die ene zelfstandig wonende man buiten beschouwing laten. Tenslotte valt het op dat hoe meer mannen in het leven staan, hoe groter de kans dat ze laag scoren op machismo. Dus ook: naarmate ze zich minder vaak volop in het leven voelen staan, scoren ze vaker hoog op machismo. Ook wat betreft thuissituatie en volop in het leven staan zijn er echter geen resultaten significant gebleken.

7.7 Machismo / marianismo en relatie met de partner

Tabel 7.4: De relatie tussen machismo / marianismo en relatie met de partner

	Mannen		Vrouwen		Totaal	
	Lage score	Hoge score	Lage score	Hoge score	Lage score	Hoge score
Partner?						
• Ja	9 (45%)	11 (55%)	22 (54%)	19 (46%)	31 (51%)	30 (49%)
• Nee	5 (29%)	2 (71%)	8 (44)	10 (56%)	13 (37%)	22 (63%)
Meerdere vriend(inn)en?						
• Ja	3 (43%)	4 (57%)	1 (33%)	2 (67%)	4 (40%)	6 (60%)
• Nee	6 (40%)	9 (60%)	21 (57%)	16 (43%)	27 (52%)	25 (48%)
Seksueel gelijkwaardig?						
• Ja	8 (50%)	8 (50%)	17 (50%)	17 (50%)	25 (50%)	25 (50%)
• Nee	1 (25%)	3 (75%)	3 (75%)	1 (25%)	4 (50%)	4 (50%)
Gevoelens delen?						
• Ja	8 (44%)	10 (56%)	20 (54%)	17 (46%)	28 (51%)	27 (49%)
• Nee	1 (100%)	0 (0%)	2 (50%)	2 (50%)	3 (60%)	2 (40%)
Beslissingen nemen						
• Man	6 (55%)	5 (45%)	8 (50%)	8 (50%)	13 (54%)	11 (46%)
• Vrouw	2 (25%)	0 (75%)	7 (54%)	6 (46%)	9 (45%)	11 (55%)
• Samen	1 (100%)	3 (0%)	5 (56%)	4 (44%)	7 (64%)	4 (36%)
Andere partner?						
• Vaak	2 (100%)	0 (0%)	2 (50%)	2 (50%)	4 (67%)	2 (33%)
• Soms	3 (30%)	7 (70%)	14 (64%)	8 (36%)	17 (53%)	15 (47%)
• Nooit	4 (50%)	4 (50%)	5 (36%)	9 (64%)	9 (41%)	13 (59%)

Wat uit tabel 7.4 opvalt is dat mannen zonder partner vaker hoog scoren (71%) op machismo dan mannen met een partner. Tegengesteld is dat vrouwen met een partner vaker hoog scoren op machismo (67%). Het verband 'partner ja / nee' en machismo is echter voor beide sekse niet significant. Vrouwen met meerdere vriendjes scoren vaker hoog op machismo (67%) dan hun seksegenoten zonder meerdere vriendjes (43%), maar ook dit verband is niet significant. Opmerkelijk is dat mannen die zich seksueel ongelijkwaardig voelen met de partner eerder hoog scoren op machismo, terwijl vrouwen die niet seksueel gelijkwaardig zijn juist eerder laag scoren. Verder blijkt dat mannen die zeggen dat de vrouw meestal beslissingen neemt, vaker hoog scoren op machismo (75%) dan mannen die zelf beslissen (46%). Het valt op dat vrouwen die 'nooit' liever een andere partner willen, dan vaker hoog scoren op machismo dan de vrouwen die 'vaak' of 'soms' liever een andere partner hadden gehad. Echter, geen enkel verband tussen relatie met de partner en machismo / marianismo was significant. Hoewel ze opvallen, kunnen we over de 100%-scores weinig zeggen: het gaat hier om te weinig (slechts één of twee) mannen.

7.8 Machismo /marianismo en de verdeling van huishoudelijk taken

Tabel 7.5: De relatie tussen machismo / marianismo en de verdeling van huishoudelijk taken

	Mannen		Vrouwen		Totaal	
	Lage score	Hoge score	Lage score	Hoge score	Lage score	Hoge score
Meeste taken?						
• Man	4 (40%)	6 (60%)	-	-	4 (40%)	6 (60%)
• Vrouw	7 (37%)	12 (63%)	29 (54%)	25 (46%)	36 (49%)	36 (51%)
• Allebei	1 (20%)	4 (80%)	1 (33%)	2 (67%)	2 (25%)	6 (75%)
• Kind	0 (0%)	1 (100%)	-	-	0 (0%)	1 (100%)
• Anders	2 (100%)	0 (0%)	1 (33%)	2 (67%)	3 (60%)	2 (40%)
Boodschappen doen						
• Man	2 (29%)	5 (71%)	2 (50%)	2 (50%)	4 (36%)	7 (64%)
• Vrouw	7 (37%)	12 (63%)	25 (54%)	21 (46%)	32 (49%)	33 (51%)
• Allebei	5 (46%)	6 (55%)	3 (33%)	6 (67%)	8 (40%)	12 (60%)
• Anders	-	-	1 (100%)	0 (0%)	1 (100%)	0 (0%)
Geld beheren						
• Man	2 (29%)	5 (71%)	2 (29%)	5 (71%)	4 (29%)	10 (71%)
• Vrouw	7 (50%)	7 (50%)	18 (49%)	19 (51%)	25 (49%)	26 (51%)
• Allebei	5 (31%)	11 (69%)	10 (67%)	5 (33%)	15 (48%)	16 (52%)
• Anders	-	-	1 (100%)	0 (0%)	1 (100%)	0 (0%)
Eerlijk verdeeld?						
• Ja	9 (36%)	16 (64%)	15 (38%)	25 (63%)	24 (37%)	41 (63%)
• Nee	5 (42%)	7 (58%)	14 (78%)	4 (22%)	19 (63%)	11 (37%)

Als eerste moet gezegd worden dat de 100% en 0% scores wederom veroorzaakt worden door (te) kleine groepjes in de cellen. Typisch is dat geen enkele vrouw aangeeft dat haar man de meeste huishoudelijke taken doet, terwijl er wel mannen zijn die zeggen dat ze zelf het meeste doen. Mannen die zeggen dat zowel mannen als vrouwen in huis huishoudelijke taken doen, scoren het vaakst hoog op machismo (80%). Ook vrouwen die zeggen dat beide seksen meehelpten in huis scoren het vaakst hoog op machismo. Dit is ook het geval van boodschappen doen. Mannen die aangeven dat zij zelf voor de meeste boodschappen zorgen scoren het vaakst hoog op machismo (71%). Mannen en vrouwen die zeggen dat de man des huizes het geld beheert, scoren het vaakst hoog op machismo (71%). Tenslotte is het zo dat mensen die het huishouden eerlijk verdeeld vinden hoger scoren op machismo. Vrouwen die het huishouden niet eerlijk verdeeld vinden scoren vaker laag (78%) op machismo dan vrouwen die het huishouden niet eerlijk verdeeld vinden. Ondanks deze samenhang is weer geen enkel verband significant.

7.9 Machismo / marianismo en de bezigheden met de kinderen

Tabel 7.6: De relatie tussen machismo / marianismo en de bezigheden met de kinderen							
	Mannen		Vrouwen		Totaal		
	Lage score	Hoge score	Lage score	Hoge score	Lage score	Hoge score	
Kinderen?							
• Ja	0 (0%)	2 (100%)	9 (50%)	9 (50%)	9 (45%)	11 (55%)	
• Nee	14 (40%)	21 (60%)	22 (52%)	20 (48%)	36 (47%)	41 (53%)	
Gem. leeftijd bij 1e kind	-	19,5 jaar	18,22 jaar	19,89 jaar	18,22 jaar	19,82 jaar	
Meeste zorg							
• Ik	-	1 (100%)	6 (43%)	8 (57%)	6 (40%)	9 (60%)	
• Partner	-	1 (100%)	-	-	0 (0%)	1 (100%)	
• Anders	-	-	2 (67%)	1 (33%)	2 (67%)	1 (33%)	
Oppas?							
• Ja	-	2 (100%)	6 (40%)	9 (60%)	6 (35%)	11 (65%)	
• Nee	-	-	3 (100%)	0 (0%)	3 (100%)	0 (0%)	
Leuke dingen							
• Ik	-	1 (100%)	6 (67%)	3 (33%)	6 (60%)	4 (40%)	
• Partner	-	1 (100%)	0 (0%)	1 (100%)	0 (0%)	2 (100%)	
• Samen	-	-	1 (20%)	4 (80%)	1 (20%)	4 (80%)	
• Anders	-	-	1 (50%)	1 (50%)	1 (50%)	1 (50%)	
Partner betrokken?							
• Ja	-	2 (100%)	2 (25%)	6 (67%)	2 (20%)	8 (80%)	
• Nee	-	-	4 (100%)	0 (0%)	4 (100%)	0 (0%)	
• Geen partner	-	-	0 (0%)	3 (100%)	0 (0%)	3 (100%)	
Team in opvoeding?							
• Ja	-	2 (100%)	3 (33%)	6 (67%)	3 (27%)	8 (73%)	
• Nee	-	-	4 (100%)	0 (0%)	4 (100%)	0 (0%)	
• Geen partner	-	-	0 (0%)	3 (100%)	0 (0%)	3 (100%)	

Het feit dat mannen met kinderen zo vaak hoog scoren op machismo (100%) wordt veroorzaakt door het feit dat er maar twee mannen kinderen hebben. Om die reden zullen we de mannen met kinderen in dit stukje tekst buiten beschouwing laten. Bij de vrouwen zien we een realistischer beeld en zien we dat het hebben van kinderen nauwelijks invloed heeft op machismo-score. Opvallend is dat geen enkele vrouw aangeeft dat haar partner de meeste zorg op zich neemt. Vrouwen bij wie iemand anders het meest voor de kinderen zorgt, scoren vaker laag (67%) dan vrouwen die zelf het meest voor hun kinderen zorgen. Vrouwen die geen oppas voor hun kinderen hebben, scoren allemaal laag op machismo. Het gaat hier echter om een groepje van maar drie vrouwen. Opvallend is dat vrouwen die samen met hun partners de meeste leuke dingen doen met de kinderen, het vaakst hoog scoren op machismo. Dit zagen we ook al bij de verdeling van huishoudelijke taken en boodschappen doen. Opmerkelijk is dat vrouwen zonder partner allemaal (100%) hoog scoren op machismo. Vrouwen die vinden dat hun partner betrokken is bij de opvoeding scoren vaker hoog op machismo (67%) dan vrouwen die vinden dat hun partner zich niet genoeg met de opvoeding bemoeit (0%). Ook vrouwen die zeggen een team te vormen met hun partner in de opvoeding van hun kinderen scoren vaker hoog op machismo (67%) dan vrouwen die geen team vormen met hun partner (0%). Ook hier echter geen significante resultaten, waarschijnlijk mede door de kleine groepjes.

7.10 Machismo / marianismo en opleiding

Tabel 7.7: De relatie tussen machismo / marianismo en opleiding

	Mannen		Vrouwen		Totaal	
	Lage score	Hoge score	Lage score	Hoge score	Lage score	Hoge score
Opleiding						
• Basisschool	-	-	4 (67%)	2 (33%)	4 (67%)	2 (33%)
• Laag/middel	5 (23%)	17 (77%)	10 (53%)	9 (47%)	15 (37%)	26 (63%)
• Hoog	9 (60%)	6 (40%)	16 (47%)	18 (53%)	25 (51%)	24 (49%)
Volgt U een cursus?						
• Ja	6 (33%)	12 (67%)	11 (38%)	18 (62%)	17 (36%)	30 (64%)
• Nee	8 (50%)	8 (50%)	18 (64%)	10 (36%)	26 (54%)	18 (41%)
Zou U dat willen?						
• Ja	9 (53%)	8 (47%)	22 (63%)	13 (37%)	31 (60%)	21 (40%)
• Nee	4 (40%)	6 (60%)	5 (56%)	4 (44%)	9 (47%)	10 (53%)
Zijn er belettende factoren?						
• Ja	3 (50%)	3 (50%)	12 (71%)	5 (29%)	15 (65%)	8 (35%)
• Nee	7 (47%)	8 (53%)	11 (61%)	7 (39%)	18 (55%)	15 (45%)

Opleiding bleek bij de mannen significant samen te hangen met machismo. De lager opgeleide mannen scoren vaker in de hogere machismo-categorie (77%) dan de hoog opgeleide mannen (40%). Dit verschil is significant. Bij de vrouwen bleek opleidingsniveau niet significant van invloed te zijn op de machismo-score. Het verband dat er was, was juist omgekeerd. Dat wil zeggen, vrouwen scoorden hoger op machismo naarmate hun opleidingsniveau hoger werd. Ook bleek dat het volgen van een opleiding of cursus bij de vrouwen samengaat met hogere machismo-scores (χ^2 (1, N=57) = 3,959, p = 0,047). Bij de mannen scoren de mensen die een cursus volgen ook eerder hoog op machismo, maar het verband tussen 'cursus volgen' en machismo was niet significant. De vrouwen die graag een cursus zouden willen volgen scoren vaker laag op machismo (63%) dan de vrouwen die geen cursus willen volgen (56%).

7.11 Machismo / marianismo en werk en inkomen

Tabel 7.4: De relatie tussen machismo / marianismo en werk en inkomen

	Mannen		Vrouwen		Totaal	
	Lage score	Hoge score	Lage score	Hoge score	Lage score	Hoge score
Werkt U?						
• Ja	6 (60%)	4 (40%)	6 (38%)	10 (62%)	12 (46%)	14 (54%)
• Nee	6 (35%)	11 (65%)	17 (53%)	25 (47%)	23 (47%)	26 (53%)
Zoekt U werk?						
• Ja	7 (33%)	14 (67%)	16 (62%)	10 (38%)	23 (49%)	24 (51%)
• Nee	5 (42%)	7 (58%)	11 (41%)	16 (58%)	16 (41%)	23 (59%)
Werkt Uw partner?						
• Ja	2 (40%)	3 (60%)	13 (50%)	13 (50%)	15 (49%)	16 (51%)
• Nee	6 (43%)	8 (57%)	7 (54%)	6 (46%)	13 (48%)	14 (52%)
Voldoende geld om te eten?						
• Ja	9 (38%)	15 (62%)	25 (53%)	22 (47%)	34 (48%)	37 (52%)
• Nee	4 (44%)	5 (56%)	3 (75%)	1 (25%)	7 (54%)	6 (46%)
Voldoende om kleren te kopen?						
• Ja	9 (40%)	14 (60%)	16 (47%)	18 (53%)	25 (44%)	32 (56%)
• Nee	4 (40%)	6 (60%)	13 (72%)	5 (28%)	17 (61%)	11 (39%)
Voldoende voor school kind?						
• Ja	0 (0%)	1 (100%)	6 (55%)	5 (45%)	6 (50%)	6 (50%)
• Nee	0 (0%)	1 (100%)	1 (33%)	2 (67%)	1 (25%)	3 (75%)
Voldoende voor leuke dingen?						
• Ja	10 (39%)	16 (61%)	15 (47%)	17 (53%)	25 (34%)	33 (57%)
• Nee	3 (43%)	4 (57%)	11 (73%)	4 (27%)	14 (64%)	8 (36%)
Financieel afhankelijk?						
• Ja	2 (67%)	1 (33%)	7 (70%)	3 (30%)	9 (69%)	4 (31%)
• Nee	6 (43%)	8 (57%)	12 (44%)	15 (56%)	18 (44%)	23 (56%)

Mannen die niet werken scoren vaker hoog op machismo (65%) dan mannen die wel werken (40%). Bij vrouwen is het juist andersom: vrouwen die werken scoren eerder hoog op machismo (62%) dan vrouwen die niet werken (47%). Verder is het tegenstrijdig dat mannen die werk zoeken vaker hoog op machismo scoren (67%), terwijl vrouwen die werk zoeken eerder laag op machismo scoren (62%). Het lijkt voor de machismo-score nauwelijks uit te maken of iemands partner wel of niet werkt. Vrouwen die voldoende geld hebben om te eten scoren vaker hoog op machismo (47%) dan vrouwen die niet voldoende geld hebben (25%). Van de vrouwen die niet genoeg geld hebben voor eten, scoort 75% laag op machismo. Dit is in lijn met het gegeven dat 72% van de vrouwen die niet genoeg geld hebben voor kleding, laag scoort op machismo. Daar tegenover staat dan weer de bevinding dat vrouwen die niet genoeg geld hebben om hun kinderen naar school te laten gaan, vaker hoog scoren (67%) op machismo dan vrouwen die wel genoeg geld hebben (45%). Vrouwen die niet genoeg geld hebben voor leuke dingen scoren veel vaker laag op machismo (73%) dan vrouwen die wel genoeg geld hebben voor leuke dingen (47%). Opvallend is het dat mannen en vrouwen ongeveer gelijk scoren op de variabele 'Financieel afhankelijk?'. Zowel mannen als vrouwen die financieel

afhankelijk zijn, scoren vaker hoog op machismo (69%) dan respondenten die financieel niet afhankelijk van hun partner zijn (44%).

8. Conclusies

In dit hoofdstuk wordt getracht een antwoord te formuleren op de vraag '*Wat is het verband tussen de mate van machismo / marianismo en de leefsituatie van adolescenten en jong volwassenen op Curaçao?*'.

De conclusies over leefsituatie, machismo-marianismo en het verband tussen die twee variabelen zullen weer op dezelfde volgorde vermeld worden als in de hoofdstukken 'Curaçao' en 'Resultaten'.

8.1 Conclusies over leefsituatie, machismo-marianismo en de combinatie van deze variabelen

Religie

Conform de literatuur blijkt dat de meeste mensen op Curaçao Katholiek zijn. De helft van de respondenten gaat regelmatig of eens per week naar de kerk. De factor religie lijkt bij mannen meer samen te hangen met machismo dan bij vrouwen. Als we de mannen die vaker dan eens in de week naar de kerk gaan buiten beschouwing laten zien we een verband: Hoe vaker mannen naar de kerk gaan, hoe groter de kans dat zij laag scoren op machismo. Dit verband is echter niet significant.

Taal

85% van de ondervraagden spreekt naast het Papiaments ook Nederlands. 71% spreekt ook Spaans en 62% ook Engels spreekt. Zowel bij mannen als vrouwen valt op dat mensen die geen Spaans spreken eerder hoog scoren op machismo-marianismo. Aangezien opleiding samenhangt met zowel Spaans, Engels en Nederlands spreken, zou er sprake kunnen zijn van een indirect verband. De bevinding dat mannen die geen Engels spreken ook hoger scoren op machismo-marianismo is hiermee in lijn. Dan rijst echter de vraag waarom er bij vrouwen geen verband is gevonden tussen Engels spreken en machismo-marianismo. Ook is onduidelijk waarom Nederlands spreken niet samengaat met de score machismo-marianismo, helemaal omdat dit de taal is die in het onderwijs op Curaçao het meest gebruikt wordt.

Thuisituatie en volop in het leven staan

Het eerste wat opvalt is dat er inderdaad weinig respondenten in een kerngezin leven. Maar liefst 32% van de respondenten leeft in een huishouden zonder vader. Ondanks dat het niet gaat om een significant verschil valt het op dat mensen uit standaard gezinnen het hoogst scoren op machismo. Dit zou kunnen komen doordat het (traditionele) rolpatroon tussen man en vrouw dan het duidelijkst naar voren komt. Er was echter ook wat voor te zeggen geweest als mensen uit een 'gezin zonder vader' het hoogst hadden gescoord. Het voorbeeld van een afwezige vader (een typisch machismo-verschijnsel) was misschien nog duidelijker geweest en had de machismo-marianismo scores kunnen verhogen. Verder lijkt het vrij positief dat 60% van de vrouwen (tegenover 65% van de mannen) zich volop in het leven voelt staan. 7% voelt zich niet volop in het leven staan (tegenover 3% van de mannen). Er is geen significant verband aangetoond tussen machismo-marianismo en volop in het leven staan, maar er kan gezegd worden dat mannen hoger scoren als ze niet (of slechts af

en toe) volop in het leven staan, terwijl vrouwen hoger scoren als ze wel volop in het leven staan. Dit is apart, aangezien de verwachting was dat marianismo voor minder sociale participatie zorgt, en vrouwen minder het gevoel geeft dat ze volop in het leven staan. Dat een hoge machismo-score samenhangt met niet of af en toe volop in het leven staan, geeft te denken over het algemene gevoel van welzijn en sociale participatie van de machismo-man. Dat een hoge marianismo-score bij vrouwen prima samen kan gaan met volop in het leven staan, blijkt ook uit het feit dat wel of niet werken niet van invloed blijkt te zijn op het wel of niet volop in het leven staan. We zouden dus de conclusie kunnen trekken dat thuiszitten helemaal geen probleem is voor de vrouwen. Echter, een laag opleidingsniveau en het hebben van kinderen hangt wel samen met 'niet volop in het leven staan'. Aangezien uit de literatuur naar voren kwam dat de machismo-cultuur ervoor zorgt dat vrouwen weinig opleiding volgen en jong kinderen krijgen (praktisch alle respondenten met kinderen werden jong ouder; gemiddeld op een leeftijd van 19,10 jaar), blijkt dus dat machismo-marianismo indirect wel degelijk voor problemen kan zorgen. Want hoewel niet direct naar voren kwam dat machismo invloed heeft op 'volop in het leven staan', zou dit verband dus wel indirect kunnen worden gelegd. Om deze hypothese duidelijker te maken volgt hier een schematische weergave:

Machismo → Laag opgeleid → Niet volop in het leven staan
 Jong kinderen

Tenslotte bleek dat mensen die genoeg geld hebben om kleding te kunnen kopen en / of leuke dingen te doen, vaker volop in het leven staan. Als we het omdraaien, dus stellen dat geen geld voor kleding en leuke dingen doen zorgt voor 'niet volop in het leven staan' kunnen we weer indirect een verband leggen tussen machismo en niet volop in het leven staan. Hier zou dan ook opleidingsniveau en wel of niet werken weer van invloed kunnen zijn. Hier weer een verduidelijking van de hypothese:

Machismo → Laag opgeleid → Geen geld voor kleren → Niet volop in het leven
 Geen werk Geen geld voor leuke dingen
 Jong kinderen

Het valt op dat genoeg geld hebben voor eten niet samenhangt met volop in het leven staan. Dit zou verklaart kunnen worden door de aanname dat eten, zoals dat hier bedoeld is, een primaire levensbehoefte is. Het voegt weinig toe aan het leven en zorgt niet voor meer levensvreugde of meer 'in het leven staan'.

Relatie met de partner

Een opvallend maar verwacht verschil tussen mannen en vrouwen werd gevonden in het aantal dat aangaf *bysides* te hebben. 18% van de mannen, tegenover 5% van de vrouwen, zei naast de eigenlijke partner nog andere vriendjes / vriendinnen te hebben. Opvallend is dat deze typische macho-variabele in dit onderzoek niet samen blijkt te hangen met de machismo-scores. Bij vrouwen is nog wel enig verband te ontdekken, maar bij mannen is er geen verschil in machismo-scores tussen mannen met en mannen zonder *bysides*. Misschien omdat gezegd wordt dat alle mannen op Curaçao *bysides* hebben (maar dat niet allemaal toegeven)? Bij vrouwen is het wel zo dat vrouwen met meerdere vriendjes gemiddeld hoger scoren op machismo.

Bij mannen blijkt geboorteland wel van invloed te zijn op het hebben van meerdere vriendinnen. Van de tien respondenten met *bysides* zijn er vier (40%) niet op Curaçao geboren. Dit percentage ligt significant hoger dan bij de mensen zonder meerder partners. Een verklaring is moeilijk te geven, ook omdat alle vier respondenten uit een ander land komen: Jamaica, Bonaire, Sint-Eustatius en Brazilië. Het zou kunnen dat men in deze landen meer macho is dan op Curaçao zelf, maar het zou ook kunnen dat het emigreren naar Curaçao op zich voor dit resultaat zorgt. Een ander opvallend resultaat is dat 90% van de vrouwen (en 82% van de mannen) met een relatie zich seksueel gelijkwaardig voelt met haar partner. Dit zou kunnen betekenen dat machismo helemaal niet zo aanwezig is als misschien wordt veronderstelt. Machismo zou volgens de literatuur immers bijdragen aan seksueel ongelijke relaties. Het kan ook zijn dat marianistische vrouwen niet in de gaten hebben dat hun relatie ongelijkwaardig is, omdat ze niet anders gewend zijn. Dat zou verklaren waarom vrouwen die laag scoren op machismo-marianismo zich eerder niet seksueel gelijkwaardig voelen. Ook melden bijna alle respondenten met een partner (96% van de mannen en 96% van de vrouwen) dat ze hun gevoelens delen met hun partner. Uit de resultaten kwam naar voren dat dit niet samenhangt met de score op machismo-marianismo. Opmerkelijk is dat mannen en vrouwen heel anders antwoorden op de vraag wie binnen de relatie het laatste woord heeft bij het nemen van beslissingen. 70% van de mannen zegt zelf vooral knopen door te hakken, terwijl maar 34% van de vrouwen zegt dat haar vriend of man meestal de beslissingen neemt. Deze tegenstrijdigheid zien we andersom ook, hetzij in lichtere mate: terwijl 42% van de vrouwen zegt dat zij zelf meestal het laatste woord heeft bij beslissen, geeft slechts 20% van de mannen aan dat hun vrouwen beslissen. Het kan zijn dat zowel mannen als vrouwen problemen hebben met het inschatten van de mate waarin zij beslissingen nemen. Ook kan het zijn dat vooral vrouwen niet willen toegeven dat zij zelf vaak niet veel te zeggen hebben bij het nemen van belangrijke beslissingen. Het blijkt dat mannen die hoog scoren op machismo het vaakst aangeven dat hun vrouw meestal de beslissingen neemt. Dit is tegen de verwachting, maar het gegeven is misschien niet helemaal correct gezien het kleine aantal mannen. Op de vraag 'denkt U wel eens dat U liever een andere partner had gehad?' antwoordde slechts 13% van de mannen en 10% van de vrouwen 'vaak'. Het lijkt dus erg mee te vallen met de ontevredenheid over de partner. Uit de analyses bleek dat machismo niet significant verband houdt met het al dan niet denken aan een andere partner, en indirect zou dan gesteld kunnen worden dat machismo geen invloed heeft op tevredenheid over de relatie. Hier tegenover staat weer dat veel respondenten nogal ernstige antwoorden gaven op de vraag 'wat zou U willen veranderen aan de relatie met Uw partner?'. 'Zijn / haar karakter' werd opvallend vaak genoemd.

Huishoudelijke taken

Uit de resultaten blijkt dat 63% van de mannen en 67% van de vrouwen tevreden is over de verdeling van huishoudelijk taken. Dat wil dus zeggen dat gemiddeld 35% van de ondervraagden ontevreden is over de verdeling. Dit kan met recht een probleem genoemd worden. Het is opvallend dat vrouwen niet ontevredener zijn dan mannen. Uit de open vraag 'wat zou U willen veranderen aan de verdeling van huishoudelijke taken?' bleek dat het probleem ligt bij de beperkte inzet van de man. Ook mannen zelf geven dit toe, en zeiden zelf meer te moeten / willen helpen in huis. Verder bleek uit de vragen 'wie doet in Uw huishouden de meeste huishoudelijke taken?', 'wie doet meestal de boodschappen?' en 'wie beheert het geld?' ook dat

vrouwen de meeste huishoudelijke taken verrichten. Dat wordt anders naarmate mensen hoger opgeleid zijn: bij de hoger opgeleiden doen mannen vaker de boodschappen en wordt het geld vaker samen beheert. Aangezien opleiding bij de mannen blijkt samen te hangen met de mate van machismo, zou machismo hier een factor tussen opleiding en bijdrage aan het huishouden kunnen zijn.

Hogere opleiding → minder machismo → hogere bijdrage aan het huishouden

Hier tegenover staan bevindingen uit het hoofdstuk 'Resultaten'. Over het algemeen bleek namelijk dat mensen die zeiden taken meer samen te doen, waarbij de man meer meehelpt en de vrouw niet alles alleen doet, vaker hoog scoorden op machismo-marianismo dan mensen uit gezinnen waarbij de vrouw(en) het meeste doen.

Kinderen

In het vorige hoofdstuk kwam naar voren dat opleidingsniveau samenhangt met het al dan niet hebben van kinderen. Aangezien er bij vrouwen geen verband bestaat tussen opleidingsniveau en machismo-score, kan er niet geconcludeerd worden dat het jong moeder worden samenhangt met machismo. Ook uit de tabellen kwam geen verband naar voren. Omdat er maar twee vaders in de groep zijn, kunnen hier geen uitspraken over de mannen gedaan worden. Opvallend is dat 76% van de ouders een partner heeft, wat betekent dat bijna een kwart er dus alleen voor staat. Aangezien er in deze groep achttien moeders en twee vaders zitten, is er dus sprake van een hoog percentage alleenstaande moeders op Curaçao. Conform wat bekend is uit de literatuur gaat het hier om een groot probleem. Volgens verwachting scoren alle vrouwen zonder partner hoog op machismo-marianismo. Ook zorgwekkend is het feit dat slechts 48% van de moeders tevreden is over de bijdrage van haar partner, en maar 50% zegt een team te vormen met haar partner bij de opvoeding van de kinderen. Kortom, als er al een man aanwezig is, doet hij volgens de vrouwen nog te weinig aan de opvoeding. Het blijkt dat het gevoel een team te zijn in de opvoeding van groot belang is voor de tevredenheid over de relatie: van de mensen die een team vormen zegt 0% vaak te denken dat hij misschien liever een andere partner had gehad. Als machismo ervoor zorgt dat de man teveel afwezig is, en de vrouwen niet het gevoel hebben samen een team te zijn, zorgt machismo dus indirect voor ontevredenheid over de relatie. Opvallend en tegen verwachting zijn de bevindingen dat vrouwen die vinden dat hun partner genoeg betrokken is bij de opvoeding, vaker hoog scoren op machismo dan vrouwen die vinden dat hun partner niet genoeg betrokken is. Ook vrouwen die een team vormen met hun partner scoren hoger op machismo-marianismo ($p = 0,020$). Het zou kunnen dat marianistische vrouwen het traditionele rolpatroon meer normaal vinden en daardoor minder snel aangeven dat zij geen team vormen met hun partner of dat hun partner niet betrokken genoeg is.

Opleiding

Opleidingsniveau bleek bij mannen significant van invloed te zijn op machismo-score. Hoe hoger de opleiding, hoe groter de kans dat men laag op machismo scoort. Bij vrouwen bleek er juist een licht verband te zijn tussen hoge opleiding en hoger score op machismo-marianismo. Dit verband was niet significant. Van belang voor vrouwencentrum SEDA is de bevinding dat het hebben van kinderen mensen niet belet om een cursus te volgen. Mensen met kinderen volgen zelfs iets vaker (68%) een

cursus dan mensen zonder kinderen (48%). Apart is dat vrouwen die hoog scoren op machismo-marianismo significant vaker een cursus volgen dan vrouwen die laag scoren. We zouden dan kunnen concluderen dat machismo niet de oorzaak is van de beperkte deelname van cursussen bij SEDA. Ook mannen die een cursus volgen scoren eerder hoog op machismo. Dit verband is echter niet significant. Ouders die een oppas voor hun kinderen hebben, volgen iets vaker (73%) een cursus dan ouders zonder oppas (67%). Maar liefst 100% van de respondenten met kinderen zegt wel graag een cursus of opleiding te willen volgen, tegenover 58% van het totale aantal respondenten. De vraag naar cursussen is wel degelijk aanwezig. Voor vrouwencentrum SEDA is het van belang te weten dat de meeste vrouwen graag cursussen op het gebied van uiterlijke verzorging zouden willen volgen. Vooral visagie-, manicure-, pedicure- en massagecursussen zijn erg gewild.

Werk en inkomen

Mannen die niet werken scoren vaker hoog op machismo dan mannen die wel werken. Bij vrouwen is het andersom: vrouwen die werken scoren eerder hoog op machismo. Hoewel het niet significant is, is het wel tegen de verwachting. Machismo-marianismo zou er juist voor zorgen dat vrouwen de carrière van hun man belangrijker vinden en zelf thuis blijven om voor de kinderen en het huishouden te zorgen. Het zou kunnen zijn dat deze veronderstelling uit de literatuur niet op Curaçao geldt, maar het verschil kan ook worden veroorzaakt door het feit dat 'werken' in dit geval vaak een bijbaan betreft, die men naast de studie heeft. Er zijn nog meer tegenstrijdigheden gevonden bij de vrouwen: vrouwen die niet genoeg geld hebben voor leuke dingen of de school van de kinderen scoren eerder hoog op machismo, terwijl vrouwen die niet genoeg hebben voor eten of kleding juist eerder laag scoren. De resultaten zijn echter geen van allen significant. Het hebben van kinderen heeft geen significante invloed op het al dan niet hebben van een (bij)baan. Als machismo er dus voor zorgt dat vrouwen jong kinderen krijgen, lijkt er dus ook geen indirecte relatie te bestaan tussen machismo en al dan niet werken. Vooral bij de lager opgeleide groepen lijkt er een armoedeprobleem te bestaan. De kans op genoeg geld hebben voor eten, kleding, leuke dingen en de school van de kinderen wordt groter naarmate men een hogere opleiding volgt.

8.2 Het antwoord op de hoofdvraag

Na al deze bevindingen over de leefsituatie, machismo-marianismo en de combinatie van deze variabelen, kan er een antwoord geformuleerd worden op de vraag

'Wat is het verband tussen de mate van machismo / marianismo en de leefsituatie van adolescenten en jong volwassenen op Curaçao?'

Tegen de verwachtingen in blijken er weinig significante verbanden te bestaan tussen de leefsituatie op Curaçao en de mate van machismo-marianismo. De verbanden die wel zijn gevonden zijn:

- Lager opgeleide mannen scoren significant hoger op machismo-marianismo dan hoog opgeleide mannen.
- Mannen die geen Engels spreken scoren significant hoger op machismo-marianismo dan mannen die wel Engels spreken.

- Vrouwen die het gevoel hebben een team te vormen met hun partner scoren significant hoger op machismo dan vrouwen die geen team vormen met hun partner.
- Vrouwen die Spaans spreken scoren significant minder hoog op machismo dan vrouwen die wel Spaans spreken.
- Vrouwen die een opleiding of cursus volgen scoren significant hoger op machismo dan vrouwen die geen cursus volgen.

Hieruit kunnen we concluderen dat machismo-marianismo, tegen de verwachting in, geen verband houdt met een ongelijkwaardige relatie met de partner, een oneerlijke verdeling van huishoudelijke taken, een ongelijke verdeling van bezigheden met de kinderen, of een gebrek aan ambitie of werk voor adolescenten en jong volwassenen op Curaçao.

Aangezien uit de literatuur naar voren kwam dat machismo zorgt voor seksueel ongelijkwaardige relaties, en zelfs bijdraagt aan HIV en AIDS, kunnen we stellen dat de invloed van machismo beperkt is tot seksuele onderwerpen. Machismo is wel degelijk aanwezig (wat ook bleek uit reacties van respondenten op het introduceren van het onderzoek) maar lijkt dus niet voor problemen te zorgen op gebied van taakverdeling, ambitie of werk. Het kan echter ook zijn dat mannen en vrouwen die erg machistisch / marianistisch zijn zo gewend zijn aan de traditionele rolpatronen dat ze problemen die er zijn helemaal niet waarnemen. In dat geval zou het dus wel nodig zijn om mensen (met name vrouwen) wakker te schudden. Tenslotte kan het zo zijn dat er in deze studie geen problemen wat betreft taakverdeling worden gevonden, omdat er vaak helemaal geen mannen aanwezig zijn om taken mee te verdelen. Dus door het macho-gedrag (niet thuis zijn bij vrouw en kinderen) is ander verwacht macho-gedrag (niet meehelpen in huis) helemaal niet mogelijk.

9. Aanbevelingen

Enkele aanbevelingen voor volgend onderzoek:

9.1 Wetenschappelijk

Enkele op- en aanmerkingen over dit onderzoek zijn op zijn plaats. Over de gebruikte vragenlijst waren vooraf geen gegevens bekend met betrekking tot betrouwbaarheid of validiteit. Achteraf bleken de items op meer dan één factor te laden. Het verdient dan ook aanbeveling om bij een volgend soortgelijk onderzoek het meetinstrument vooraf te testen. Ook zou misschien tot andere resultaten gekomen zijn bij een groter *sample*, of als alleen mannen of vrouwen worden onderzocht. Verder is het misschien goed een volgende keer een oudere groep respondenten te benaderen, die al een eigen gezin hebben gesticht. Nu woonden de meeste respondenten nog bij hun ouders en was het daardoor logischer dat de respondenten zelf bijvoorbeeld niet zoveel hoefden te doen aan het huishouden

9.2 Aanbevelingen voor vrouwencentrum SEDA

Aangezien er in deze studie naar voren komt dat machismo-marianismo eigenlijk niet voor problemen zorgt, zouden we de stichting kunnen adviseren om oorzaken van problemen die zij tegenkomt (met name beperkte participatie bij cursussen) niet in de hoek van machismo te zoeken. Het bleek namelijk dat vrouwen die een cursus volgen, juist hoger scoren op machismo-marianismo. Het hebben van kinderen of geen oppas hebben voor de kinderen vormt ook geen belemmering voor het volgen van een cursus. Aanbevelingen in de richting van 'kinderopvang bij de cursus' hoeven we dan ook niet te doen. Het is positief dat 100% van de ouders graag een cursus zou willen volgen. Slechts twee jonge ouders geven aan dat zij belemmerd worden in het volgen van een cursus. Te weinig geld was de reden. SEDA doet er goed aan cursussen zo voordelig mogelijk te blijven aanbieden. De meeste vrouwen gaven aan graag cursussen in de uiterlijke verzorging te willen volgen. Een tip voor SEDA is dan ook om cursussen visagie, manicure, pedicure of massage aan te bieden. Ook zouden veel vrouwen een kappersopleiding willen volgen.

Het feit dat machismo in deze studie niet samen lijkt te hangen met problemen die SEDA tegenkomt kan ook veroorzaakt worden doordat machismo-marianismo zo gewoon en ingeburgerd is, dat mensen (met name vrouwen) problemen die er wel zijn niet zien. In dat geval zou SEDA kunnen helpen bij het 'wakker schudden' van vrouwen op het eiland. Tenslotte kan het zo zijn dat machismo-marianismo niet direct voor problemen zorgen, maar wel indirect (zoals via opleiding of afwezigheid van de man). Vanwege deze mogelijkheden is verder onderzoek naar machismo op Curaçao aan te bevelen.

Voor een volgende studie is het belangrijk het meetinstrument vooraf goed te testen. Ook zou men een grotere of andere groep respondenten moeten benaderen.

10. Referenties

- Amick, A.E., & Calhoun, K.S. (1987). Resistance to sexual aggression: Personality, attitudinal, and situational factors. *Archives of Sexual Behavior*, 16, 153-163.
- Burt, M.R. (1980). Cultural myths and supports for rape. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38, 217-230.
- Central Bureau of Statistics (2004)¹. *Samenvatting en conclusies Leefsituatie in enkele achterstandswijken van Curacao*.
- Central Bureau of Statistics (2004)². *Samenvatting Publicatie Huishoudens in de Nederlandse Antillen*.
- Check, J., & Malamuth, N. (1983). Sex roles stereotyping and reactions to depictions of stranger versus acquaintance rape. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, 344-356.
- Collinson, H. (Ed.) (1990). *Women and Revolution in Nicaragua*. Londen: Zed Books.
- Curacao Stage Buro (2005). *Stagegids*.
- De la Cancela, V. (1986). A critical analysis of Puerto Rican machismo: Implications for clinical practice. *Psychotherapy*, 23 (2), 291-296.
- Díaz-Loving, R., & Alfaro Martínez, L.B. (1995). Factores psicosociales relacionados con el contagio de VIH en estudiantes de preparatoria. *Revista Interamericana de Psicología / Interamerican Journal of Psychology*, 29 (2), 215-226.
- Economie en toerisme. Geraadpleegd op 16 juni 2005, van [www.landenweb.com/economie.cfm?LandID=7&CURACAO](http://www landenweb.com/economie.cfm?LandID=7&CURACAO).
- Gil, R.M., Inoa-Vásquez, C. (1996). *The Maria Paradox: How Latinas can merge Old World traditions with New World self-esteem*. New York: G.P. Putman Sons.
- Gómez, C.A., & Marín, B.V. (1996). Gender, culture, and power: Barriers to HIV-prevention strategies for women. *The Journal of Sex Research*, 33, 355-362.
- Informatie over de bevolking van Curaçao. Geraadpleegd op 16 juni 2005, van <http://curacao2005.trosmuziekfeest.nl/HTML/curacao.html>.
- Korman, S.K., & Leslie, G.R. (1982). The relationship of feminist ideology and date expeince sharing to perceptions of sexual aggression in dating. *The Journal of Sex Research*, 18, 114-129.
- Koss, M.P., & Oros, C.J. (1982). Sexual experiences survey: A research instrument inverstigating sexual aggression and victimization. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 50, 455-457.
- Mahoney, E.R., Shiveley, M.D., & Traw, M. (1968). Sexual coercion and assault: Male socialization and female risk. *Sexual coercion & Assault*, 1, 2-8.
- Marín, B.V., Gómez, C.A., Tschann, J.M., Gregorich, S.E. (1997). Condom use in unmarried Latino men: a test of cultural constructs. *Health Psychology*, 16, 458-467.
- Maybach, K.L., & Gold, S.R. (1994). Hyperfemininity and attraction to macho and non-macho men. *The journal of Sex Research*, 31, 91-98.
- Mirande, A. (1986). Que gaucho is ser macho: It's a drag to be a macho man. *Aztlán: A Journal of Chicano Studies*, 17, 63-89.
- Mosher, D.L., & Anderson, R.D. (1986). Macho personality, sexual aggression, and reactions to guided imagery of realistic rape. *Journal of Reaearch in Personality*, 20, 77-94.
- Mosher, D.L., & Sirkin, M. (1984). Measuring a macho personality constellation. *Journal of Research in Personality*, 18, 150-163.
- Muehlenhard, C. (1988). Misinterpreted dating behaviors and the risk of date rape. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 6, 20-37.

- Muehlenhard, C., & Linton, M.A. (1987). Date rape and sexual aggression in dating situations: Incidence and risk factors. *Journal of Counseling Psychology, 34*, 186-196.
- Murnen, S.K., & Byrne, D. (1991). Hyperfemininity: Measurement and initial validation of the construct. *The Journal of Sex Research, 28*, 479-489.
- Murnen, S.K., Perot, A., & Byrne, D. (1989). Coping with unwanted sexual activity: Normative responses, situational determinants, and individual differences. *The Journal of Sex Research, 26*, 85-106.
- Neff, J.A. (2001). A confirmatory factor analysis of a measure of 'machismo' among Anglo, African American, and Mexican American male drinkers. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences, 23* (2), 171-188.
- Oostveen, M. (1998, 17 december). Op Curaçao draait het om mama's. *NRC Handelsblad*.
- Ortiz-Torres, B., Serrano-García, I., Torres-Burgos, N. (2000). Subverting Culture: Promoting HIV/AIDS Prevention Among Puerto Rican Dominican Women. *American Journal of Community Psychology, 28* (6), 895-881.
- Paiva, V. (1993). Sexuality, condom use and gender norms among Brazilian teenagers. *Reproductive Health Matters, 1* (2), 98-109.
- Possel, P. (2004). *Reishandboek Curaçao*. Rijswijk: Uitgeverij Elmar B.V.
- Rapaport, B., & Burkhart, B. (1984). Personality and attitudinal characteristics of sexually coercive college males. *Journal of Abnormal Psychology, 93*, 216-221.
- Rom, E. (2004). De invloed van demografische, culturele en sociaal cognitieve factoren op HIV-preventief gedrag bij adolescenten in Peru. Afstudeerscriptie Toegepaste Communicatiewetenschap. Enschede: Universiteit Twente.
- Stevens, E.P. (1973). Machismo and Marianismo. *Transaction/Society, 10* (6), 57-63.
- Strong, W.F., McQuillen, J.S., & Hugley, J.D. (1993/1994). En el laberinto de machismo: A comparative analysis of macho attitudes among Hispanic and Anglo college students. *The Howard Journal of Communications, 5*, 18-35.
- Tiefer, L. (1997). Sexual biology and the symbolism of the natural. In M. Gergen, S. Davis (Eds.), *Toward a new psychology of gender: A reader* (pp. 363-374). New York: Routledge.
- UNAIDS & World Health Organization (1999). Global AIDS statistics, *AIDS CARE, 11* (2), 253-264.
- Weis, K., & Borges, S.S. (1973). Victimology and rape: The case of the legitimate victim. *Issues in Criminology, 8*, 71-115.